

महामंगल

[दुतीय भाग]

Dhamma.Digital

श्रामशोर सुदर्शन

Dhamma.Digital

महामङ्गल

ध्वं पुण्यं प्रदानं मानां पुण्यं
संयु. हवाराते विज्यासु. श्रीमान् -
सुजमान् शाव्यसु १५ दं तव्य
जीवितसुभा २०२० साल आषाढ
वद्यो ८ अष्टमिषुनु द्वितीया १९
केतो स्वर्गरोदनं सुधाविष्णु
सदा सुखं शान्तिं कामतमाना ।
त्रिभुवनस्य पञ्चयोदितु

Dhamma Digital

श्रा
म
णे
र
सु
दर्श
न

१९९९

१९९९

१९९९

प्रकाशक :

भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविर,
शाक्यसिंह विहार, ललितपुर
नेपाल

प्रथम संस्करण

मू २।
१२०

बुद्धाब्द २५०६
ने० सं० १०८२

Dhamma.Digital

मुद्रक :

नेपाल प्रिंटेड प्रेस
१२२, असन त्यौङ टोल ।
काठमाडौं, नेपाल ।

नेपाःया धार्मिक-जगते
नसंचाय न्हासा हाले धुका
हान नं

धार्मिक जागृति हयेत र्वा जुया चंम्ह
बौद्ध-शुषि श्री महाप्रब्रयात
—सुदर्शन

विनम्र निवेदन

इध मोदति पेच्च मोदति, कतपुब्बो उभयत्थ मोदति ।
सो मोदति सो पमोदति, दिस्वा कम्म विमुद्धि मत्तनो ॥

पुण्य याःमहसित थुगु लोके नं परलोके नं निगू लोके नं सन्तोष
जुइ, थम्हं यानागु भिगु विशुद्ध कर्म खंखं वथात हर्ष व सन्तोष जुइ ।

महामङ्गल विषये प्रथम भाग सफू पिहाँ वःगु स्वदं वयंका
थुकीया थ्व दूतिय भाग सफू पिहाँ दया च्वन । प्रथम भागे भिगू
मङ्गलया उपदेश दु, थुकि भिछ्गू मङ्गलया ।

महामङ्गलया उपदेशे आपालं कर्माकर्मया विश्वास दुपि सद्धर्म
प्रेमीपित आकषित यायेगु शक्ति दु । थुकीया ज्वलंत प्रमाण थुगुसी
यले मूचुके व ये ईटुं बहाले जूगु लच्छि लच्छिया धर्मदेशना खः ।
ख नं खः, थुकी मां-बौ, काय्-मह्याय् दाजु-किजादि जातिबन्धु ग्राम,
देशवासी सहित सकसितं सकसितं हितोपकार जुइगु इहलोक मङ्गल-
मय जुइगु उपदेश निसं कया, परलोक मङ्गल जुइगु अझ इहलोक व
परलोकं मूक्तगु निर्वाण तकया उपदेश समावेश जुया च्वंगु दु ।

अथे नं धौछि बाखं कनेबले गुलि खँ गुलि शब्द गुगु शैली
बुलुं कने दइ, उलि हे प्रकाशने ह्येत आर्थिक दृष्टि थाकु । उकिं
प्रकाशित महामङ्गले खं संक्षिप्त जूगु जुया व खं सरल व सरस जुइगु
भती पाः जु हे जुइ । अथे नं धर्म देशनाया मूलभूत विचार सफुती
समावेश याना तःगु दया बाखं न्यने धुंकूपित बांलाक लुमंका यंकेत
मन्यनिपिन्त न्यनेत प्रेरणा बीत, अले हानं थूपित संक्षिप्त नं सार
ज्ञान कायेत थ्व सफू सार्थक जुइ धयागु आशा नापं विश्वास नं कया ।

मेगु ल्यँ दुगु भिन्हेगु महामङ्गल फुकं तृतीय भागं पिकायेत कित
सफू तःपं यायेगु शक्ति मानि, कित चतुर्थ भाग तकं पवः चायेकैत
याकनं याकनं पिकायेगु सहयोग मानि । गूगु निगूया निरिति नं श्रद्धालु
सज्जनवर्गपिनिगु सहयोग मदयेकं मगा ।

-ऊः प्रज्ञानन्द

नमो तस्स सम्मा सम्बुद्धस्स एकवींसति मङ्गलानि

[दस मङ्गलानि पन प्रथम भागे पकासितं]
असेवना च बालानं, पण्डितानञ्च सेवना ।
पूजा च पूजनियानं, एतं मङ्गलं मुत्तमं ॥
पतिरूप देसवासो च, पुब्बेच कतपुमुञ्जता ।
अत्त सम्मा परिधिच, एतं मङ्गलं मुत्तमं ॥
बाहुसच्चं च सिष्पं च, विनयो च सुसिविखतो ।
सुभासिता च यावाचा, एतं मङ्गलं मुत्तमं ॥
माता पितु उपढानं, पुत्तदारस्स संङ्गहो ।
अनाकुला च कम्मता, एतं मङ्गलं मुत्तमं ॥
दानाञ्च धम्मं चरिया च, जातकानञ्च सङ्गहो ।
अनवज्जानि कम्मनि, एतं मङ्गलं मुत्तमं ॥
आरति विरति पापा, मज्जपाना च संयमो ।
अपमादो च चम्मेसु, एतं मङ्गलं मुत्तमं ॥

वस्पोल सम्यक् सम्बुद्धयात नमस्कार ।

नीछगू मङ्गल

[भिगु मङ्गल प्रथम मङ्गल भागे प्रकासित]

मूखे संगत तोतेगु, पण्डित यापेगु संगत ।

पूयपिन्त पूजा यापेगु, ध्वहे उत्तम मङ्गल ॥

च्वनेगु योग्य देशे बाय्, न्हापाया पुण्य देगु नं ।

थःगु चित्त वशे तय्गु, ध्वहे उत्तम मङ्गल ॥

बहुश्रुत व शिल्पज्ञ, शिष्ट शिक्षित जुइगु नं ।

सुभाषित मनू जुइगु, ध्वहे उत्तम मङ्गल ॥

माँ-बौ पिगु सेवा यापेगु, काय् कलाः पिनि संग्रह ।

अनाकुलगु ज्या यापेगु, ध्वहे उत्तम मङ्गल ॥

यापेगु दान धर्माचार, ज्ञातिपिनिगु संग्रह ।

दोषरहित ज्या यापेगु, ध्वहे उत्तम मङ्गल ॥

पाप तोतेगु तापाय्गु, मद्यपाने सुसंयम ।

धर्मे प्रमाद मज्जीगु, ध्वहे उत्तम मङ्गल ॥

माँ-बौया शाब्दिक अर्थ म्हुतुं भीसं शब्द उच्चारण याये सयेवं हे स्यू । अम्भ भावं मातृत्वयात खँ मसःबले हे सीका वया लिधंसा काः । तुतु त्वने माल कि ख्वइ, मामं कायेवं भी सुंक च्वनी । थुकथं बुसें नित्सें माँ-बौया लिधंसा कया सी मत्यः तले दुःख व कष्ट, भय, आपद व विपदे लिधंसा कया वना च्वनी ।

माँ-बौ भीगु स्वत्वया निर्माता खः । उकिं माँ-बौयात ब्रम्हा धका नं धाः । माँ-बौयात ब्रम्हा धाःगु भीत सृष्टि याःपि जुया जक मखु, ब्रम्हायाके दइगु ब्रम्हत्वया गुण मैत्री, करुणा, मुदिता व उपेक्षा भी प्रति माँ-बौपिनि दइगु जुया नं खः । १ माँ-बौया थः सन्तान प्रति थुजागु असीम प्रेम दइ कि बुद्धं मैत्री भावना यायेत थुकिया हे आदर्श बिया बिज्यात, २ 'मामं गथे थःगु ज्यानया परवाह मतःसे थः थाकः काय्या रक्षा याइ, अथे हे प्राणी मात्रया प्रति असीम प्रेम भावया वृद्धि या ।' माँ साक्षात् लक्सीं हे थ जु, वयागु मातृत्व धयागु थुलि प्रबल जुइ कि उकिं लक्सींया कठोरता म्हुना व्छइ, प्रेमया सृजना याइ । ३ उकिं माँ-बौया वचन परिपालनया आदर्श दसरथं राम पण्डितया भिष्यदं वनवास व्छल नं किजा लक्ष्मण व केहें सीतादेबी नापं सहर्ष बने वना पालन याथें यायेमाः । ४ आदर्शया संसारे अबुया धया खँ मन्यंगुलिं विनाश जूगु बाखंत नं यक्व दु । ५ अथे धका माँ-बौया उपट्टान धयागु धया खँ न्यनेगु हे जक खः धयागु मखु ।

'उपट्टानं' या शाब्दिक अर्थ 'उपस्थान' खः । उपस्थान धयागु लिक्क वयेगु, न्ह्योने वयेगु, स्मृति हयेगु, अभ्यर्थना वा पूजा यायेत सत्तिक

वयेगु खः । उकिं माँ--बौया उपस्थानया अर्थं माँ--बौया गुण लुर्मका माँ--बौया पूजा यायेत लिक्क वनेगु वा सेवा यायेगु धयागु जू वनी । यद्यपि पूजा शब्द सेवा शब्द सिबे सम्मान सूचक जू, अर्थे नं जीवित-पित नये त्वनेगु लःरहायेगुयात नं धर्म--पूजा धर्म सेवा, गुरु--पूजा गुरु-सेवा यायेगु धका धाः । अझ थन जीवितपित थःगु शरीरं छुं मेहनत याना सुख सुविधा बीगु, थःगु व्यवहारं शारिरीक व मानसिक सुख-शान्तिया नितिं माःगु फुगु अर्पित यायेगुयात सेवा यायेगु धायेबले सक-सिनं थू । उकिं माँ--बौया सेवा यायेगु धायेगु हे माँ--बौयात काय, वाक व चित्तं सम्मान यायेगु, पालन पोषण यायेगु, सेवा श्रुषूषा यायेगु खः । माँ - बौया तुंगः ख्वयेका वा इमित दुःख जुइका परिषद्या पोषण यायगु नं सार्थहीन खः । ६ नेपाःया सांस्कृतिक शब्द धाःसा माँ--बौया सेवा यायेगु धयागु माँ--बौयागु ख्वाः स्वयेगु खः । बरू सांस्कृतिक दिाया प्रेरणा मथुइकूसे छन्हु जक मखु, स्वसः व ख्वीन्हु हे माँ--बौया ख्वाः स्वयेमाः । माँया ख्वाः नये त्वने गाना हृष्ट पुष्ट जू मजू, मानसिक प्रसन्नतां संतुष्ट जू मजू ख्वा स्वयेमाः । थथे याःह्य अथवा अन्नपानं माँ--बौया सेवा याःह्यसित मृत्युं लिपा अवश्यमेव असंदिग्ध रूपं सुगति प्राप्त जुइ । ७ अझ सत्पुरुषं माँ--बौया प्राण-मुक्तिया नितिं थः सिना बीत तर्क तयार जुइत थाकु चाई मखु । छाया धाःसा माँ--बौया प्राण रक्षा यायेत थःगु प्राण बलिदान यानां वयात सुख पूर्वक स्वर्ग हे लाभ जुई । ८ थुकीया अः खः वृद्ध वृद्धा माँ--बौ खना दिक्क चायेगु दूर्ध्वव-हार यायेगु थःत नं अर्थे हे याके बीत लँगु क्यनेगु खः । सन्तति परम्प-राया न्ह्याइपुसे च्वंगु स्नेह सम्बन्ध चःफुइगु खः । सुनानं वृद्ध वृद्धा माँ--बौ खना दिक्क जुया थुना स्याना व्छये धका वंसा वयात वया नं कायं जि नं ला छंत छं बीधात थुथें थुने माली धका गाः भूया बी । ९ गुम्हसें समर्थ दया नं जीर्ण व विगत-यौवनया माँ--बौयागु पालन पोषण याइ मखु, वचनं दुःख बी, खँ जक हचेका तइ, उजाम्ह व्यक्ति-

यात धर्मं आदि छुं ध्यान मदुह्य दुरात्मा वृषल (वसल) अर्थात् च्याम-
खलः (शुद्र) धका बुद्धं आज्ञा जुया बिज्यागु दु । १० थुजाम्ह ब्यक्तिया
अले अवन्नतिया कारण मध्ये थ्व हे माँ-बौया प्रति कर्तव्य पुरे मयागु
छगू प्रमुख कारण जू वनी । सुनाँ माँ-बौया सेवा याइ. वयात देवता
पिसं रक्षा याइ । ११ माँ-बौया सेवायायेगु न्हयाम्ह सियां कर्तव्य खः ।
भिक्षुपिसं सुयातं लही मज्यू, तर भिक्षान्नं थः दूर्बल निसहाय माँ-बौ-
यात लही ज्यू । स्वयं बुद्धं स्मेतं मातृ-गुणयात लुमंका स्वर्गस्थ माँ
महामाया देवीयात उपदेश ब्यू बिज्यात । थुकथं स्पष्ट सी दु, माँ-बौया
पोषण यायेगु उपस्थान यायेगु स्वयं प्रभ देव जुइगु गृहस्थ धर्म ला ख हे
खः, १२ नाप नापं त्यागीपिनि निति नं माँ बौया प्रति छुं न छुं
यायेगु कर्तव्य खः । माँ-बौया सेवा यायां प्राण त्याग याःगु उदाहर-
णार्थं छपु बाखं थन बी । १४

खँ न्हापा न्हापायागु खः । बाराणसी ब्रह्मदत्तं राज्य याना च्वन ।
बोधिसत्व हिमालय प्रदेशे नन्दिय धयाह्य माकः जुया जन्म जुल । वया
चीधोह्य किजाया नां चुल्लनन्दिय खः । इपिं निह्यं द्वलंढः माकःतये
नायः जुया च्वन । हानं इमि बुढिह्य माँ छम्ह नं दुगु खः । इपिं
निम्ह दाजु - किजां नं थः माँ निति जङ्गलं साःसाःगु भिभिगु
फल कया हया बिया हइगु जुया च्वन । तर कया हइपिस इमित
मब्बूसे थःपिसं नइगु खः । थुकथं जुया माँह्य माकः तःसकं गंसी जुल ।

छन्हु बोधिसत्वं माँ थथे गंसि जुया च्वंगु खनेवं न्यन, 'माँ, जिमिसं
छंत गुलि साःसाःगु फल बिया हया, अथे नं छ छाप् थथे गंसि जुल ?
थ्व खँ न्यना माँह्यसिनं धाल, 'अहँ जित ला बी महः ।'

थः माँहं थथे धायेवं बोधिसत्वया मती वन, यदि जिं नायः जुया
उया यानावं च्वनेव माँया प्रति अन्याः जुइ । जिमि माँ अथे हे सिना
वनी । उकिं जि थःगु दलयात तोता नं माँयागु सेवा यायं माल ।

थथे मती तथा थः किजा चुल्लनन्दिययात सःता धाल, 'नन्दिय, छ्व दलया नायःयागु ज्या या । जि माँयागु सेवा याये ।' तर चुल्लन-
न्दियं नं माँया सेवा तोता नायःया ज्या यायेगु स्वीकार मयाः । अले
निम्हं जाना माँयागु सेवा यायेत थः माँयात नापं ब्वना हिमालययात
तोता सीमान्तया छमा न्यग्रोध सिमाक्वे बास याना च्वं च्वन ।

थ्व हे इले तक्षशिलाय् अनेक विद्या स्यना तर थःगु कठोर स्वभावं
याना धणुषया भरोसाय् जीविका याना च्वंम्ह छ्हा ब्राह्मण दया च्वन ।
वया ज्या हे जङ्गले वना नाना प्रकारया पशुत स्याना ला मीगु खः ।
छन्दु वयात जङ्गले छुं हे शिकार याये मंत । सुं शिकार याये मखंक
अथे खालि ल्हातं लिहाँ वया च्वंहा व व्याधां खुलागु मैदाने छखे सीथे
छमा सिमा खन । शायद अन छुं दइ ला धका व उखे हे वन ।

अबले नन्दिय व चुल्लनन्दिय निहा दाजु किजाया नं थः काँहा माँ-
यात फल नके धुंका सिमाक्वे सुंक च्वं च्वंगु खः । गबले शिकारी न्हयोने
थ्यंक वल, इमिसं जिमि बुढीहा माँयात ला छु याइ धका मती तथा
इपि निम्हं सिमा कच्चाया दथुइ सुल । तर उम्ह निर्दय व्याधां खालि
ल्हातं वने स्वया थ्व बुढिम्ह माकः छम्ह जूसां छाय् ज्वना मवने धका
मती तथा धनुषं कयेके त्यन ।

थथे थः माँयात कयेका स्याये त्यंगु खना जिमि माँया सत्ता जि
सिना बी धका मती तथा वं थः किजायात धाल, 'स्व थ्व व्याधां माँ-
यात कयेका स्याये त्यन । जि न्हयोने वना, माँया सत्ता जि वया शिकार
जुइ । जि मदये धुंका छं माँया बालाक सेवा या ।' थथे धका थः किजा
यात धया नन्दिय व्याधांया न्हयोने वल । हानं थः माँया सत्ता थःवयागु
खँ धया अले माँहासित कयेके मखु धका कबूल याका थःगु प्राण
त्याग यात ।

तर व्याधां नन्दिययात कयेका स्याये धुंका हानं बुढीम्ह माकः
यात कयेकेत धनुष ल्हन । थ्व खना चुल्लनन्दियं नं म्वातलेसां म्वाये
दइ, जिमि माँयात ला छाय् स्याके बी धका मती तथा वनं व्याधाया
न्होने वया धाल, 'भो पुरुष, छं जिमि माँयात स्याये मत्य । बह छंत
मगाःसा कां जित नं स्या । जिमि निह्य दाजु-किजा नं स्थाना यंका
छ संतोष जु । बुढिह्य जिमि माँयात छता स्याये मत्य ।' थथे धया
हानं मस्यायेगु कबुल नं याका व थःनं धनुषया न्होने च्वना बिल ।
व्याधां चुल्लनन्दिययात स्यात । हानं लिपा थ्व बुढिह्य माकः मीत
मखुसां छयेया मस्तयेत नकेतमां ज्यू धका भाःपा वयात नं धनुषं
कयेका स्यात । अले व हे पापं व पापीया छे मि-मलः जुधा छे फुक्कं
भष्म जुल, थः कलाः व निह्य काय्पि छे नापं तुं छ्वया वन । हानं व
व्याधानं लिपते अविचि महानरके कुतुं वन ।

थ्व बाखेनं स्पष्ट थुलि हे धाः, माँ-बोया सेवा व माँ-बोया निति
प्राण त्याग यायेगु मंगल कृत्य मध्ये छगू मंगल कर्म खः । हानं थुजागु
मङ्गल कर्म याना च्वंपि प्राणी प्रति अन्याय यायेगु उकीया फल नरक
भोग यायेगु हे जुइ ।

‘पुत्तदारस्स’ या अर्थ कलाः काय्-म्ह्याय्पित खः । ‘सङ्गहो’ संग्रह, अर्थात् बांलाक माःथे विचाः सचाः याना भरण पोषण यायेगुयात धाइ । उपस्थान व संग्रहे भेद थ्व हे दु, छगुली आदर-सत्कार सह धयागु भाव अन्तरगत जू, मेगुली प्रेम भाव कर्तव्य भाव अन्तरभूत जू । कलाः काय्-म्ह्याय्पागु संग्रहया ज्या ला सकसिनं याना हे च्वं । थथे याना च्वना नं थ्व ज्या जीवनया मंगल कर्म धका मथुया च्वनीगु धाइ मेगु हे खं । थः अनुकरण याइपित ठीक कथं तये फुसा थःत गुलिखे भि जू धयागु अर्थे सी दु । माँ-बो पूर्व दिशा खःसा कलाः काय्-म्ह्याय् पश्चिम दिशा खः । १ थःह्मं गुजागु आदर्श काय्-म्ह्याय्पित बिल प्राय उजागु हे आदर्श इमिसं नं लिपा वी । खः, अथे धका काय्-म्ह्याय्या छुं हे थःगु मौलिकता दइ मखु धयागु मखु । माँ-बो स्वया श्रेष्ठ जुइपि वा च्व न्ह्याइपित अतिजात पुत्र, माँ-बौथे जक स्तरे च्वनीपित अनुजात पुत्र धाइ माँ-बो स्वया नं हीन जुइपित अवजात सन्तान धाइ । २ कलाः काय्-म्ह्याय् प्रति सदां भितुना ला माँ-बौपित दया च्वनी । अथे नं कलाः प्रति व न्ह्याय् प्रति काय्या न्ह्योने तुच्छ भाव दया च्वनीगु दूर्गुण नं आपाःसिके दु । गुकि याना किजां ततायात दाजुं केहेंयात सते यायेत अपमानयात लँपु क्यनेथे जुया वी । बुद्धंला धया बिज्यागु दु, केवल मात्र थथे वचनं जक सते याःसां वयात नीच (वसल) धका धाइ । ३ न्ह्याय् प्रति व्यवहार बांलासा थः कायं थः कलाः प्रति व्यवहार बांलाके सइ । मिसा जीवनया तिसा मजुसे ह्यिते न्ह्यवःसा जूसा पारस्परिक जीवन गुलि मंगलमयी जुइ

माःगु खः, उलि जुइ मखु । थः कलाः प्रति गुजागु कर्तव्य खुइमाः उकीयात न्यागु कथं विभाजित याना सिंगालोवाद सुत्रे उल्लेख याना तःगु दु ।

१) सम्मान पूर्ण व्यवहार । वचन 'प्रिये' 'देवी' आदि प्रेम पूर्ण सम्बोधन याना उलि हे प्रेम-पूर्ण व्यवहार यायेनाः, गुकि थः कलाःया हृदय-पुखुली च्वंगु पलेस्वां ह्वइ ।

(२) अपमान याये मज्यू । थःगु जीवने सहयोगी जुइ मात्रं च्योः भ्वातिथे भाः मपीगु । थः मित्र, थः अर्द्धाङ्गिनी भाःपीगु, व हे कथं व्यवहार यायेगु ।

(३) थःह्य कलाः छह्य बाहिक मेपि मिसात नाप भुले मजुइगु । छायाःसा थथे जुइगु थःत थः कलाः मेपि मिजंत नाप भुले जुइगु थः मयो थें वयानं मेपि मिसात नाप भुले जुइगु थइ मखु । नुगः मिसाया नुगः नं नुगः, मिजंया नुगः नं नुगः । हानं प्रेम मिसाया प्रेम नं प्रेम, मिजंया प्रेम नं प्रेम ।

(४) धन-सम्पत्ति आदि व्याकृ अधिकार लः ल्हायेगु ।

(५) तिसाः वस आदि यथाशक्ति थः कलाःयागु आवश्यकता पुरे याना बीगु ।

थुकथं थः कलाः प्रति बांलागु व्यवहार क्यंसा काय्-म्ह्याय्या व्यवहार बांलाइ । काय्-म्ह्याय्या न्ह्येने कलाःया प्रति दूर्व्यवहार यायेगुया अर्थ तःप्यंक हे काय्यात छं नं थः कलाःयात थथे व्वकीमाः, थथे दायेनाः धका कथना बीगु खः, म्ह्याय्यात मिसा धयापि थुलि क्वह्यं धका कथना च्वनेगु खः । थुजागु मभिगु आदर्श काय्—म्ह्याय्यात बीगु इमि प्रति पुरे याये माःगु प्रमुखगु निगु कर्तव्ययात ध्याक्वे वांछ्वयेगु खः । छायाःसा इमित शिल्प-बिद्या स्यना बीगु, यौवनावस्थाथ् विवाह याना बीगु, यथा समये माःगु खर्च बीगु हे जक काय्-म्ह्याय् प्रति माँ-बीया कर्तव्य मखु, थ्व सिबे निगु प्रमुखगु कर्तव्य मभिगु ब्रानि मयाकेगु वा मवयेकेगु व भिगु

बानि वयेका भि-भिगु ज्या खें लगे यायेगु खः । ४ कलाः काय्-म्हाय्या संग्हे उकिं नत्तां त्वंतां कर्तव्य पुरे धारे सया नं सदाचरण क्यना बी मसःपि आवः दुगु जूया निरिति थन उदाहरणार्थ अनाथपिण्डिक महाजनं थः काय्यात सदाचारी सुशिक्षित यायेत याःगु प्रयत्नया छगु घटना असंगी ।

अनाथपिण्डिकया धात्थेंगु नां सुदत खः । नाथ मदुपि अर्थात् दुहुरापिन्त पिण्ड अर्थात् जाय् चूलाका बीगु जुया वयागु नां हे अनाथ पिण्डिक जू वन । वया भगवान बुद्ध प्रति तःसकं श्रद्धा दु, तर काय्हा सिके भाव-भक्ति धयागु भ्याः हे मदु । वं धया खं मन्यं । वयागु नां काल खः ।

कालया थ्व स्वभावं अनाथपिण्डिकयात साब चिन्ता जुल । थः काय्यात ग्य् याना विनित थाये, ग्य् याना शिक्षित थाये, ग्य् याना धर्म-प्रेमी थाये धयागु चिन्ता न्ह्याबलें जुया च्वनीगु । छन्हु वया मती वन, 'अदन्तं दमनं दानं' अर्थात् न्ह्याथें जाह्य ज्ञां मदुहासित नं दानं त्याके कु धाःगु जि छाय् थ्व उपाय थाना मस्वये ?' थथे मती तथा थः काय् कालयात सःता धाल, 'धागू, छ विहारे हु' । अन वना छं अशशील छको पालन थाना वःसा छंत दोछि दां बी ।'

दां कार्यगु लोभे कालं न्यन, 'धात्थें खः ला ?'

'धात्थें खः ।'

थुगु कथं विहारे छको वना शील छको कया वःसा दोछि दां बीगु कबूल याके धुंका काल शील कायेत विहारे वन । विहारे शील काल । तर शील कया धर्म देशना न्यना चा काटे यायेमाः धयागु वया विचाः मवः । छथाय् ज्याछिथाय् वना चिच्छि मस्तं घना द्यो तुइवं दना छें लिहाँ वल । छें थ्यनेवं बीहासिया ह्यिगः बहनी मनःहा गबलें शील मःकाःनिहा नये पित्यात ज्वी धका नयेगु हतपतं न्ह्योने तथा बिल । तर काय्हास्या धाःसा ध्यान हे मेथाय् । वं धाल, 'जित ह्यिगः दोछि दां बी धयागु मखुला, व नि हति । जि पित्याः मज्जुनि ।'

वौहसिनं दां बी ननि न धका गुलि धाल । नःगु हे मखु । मायां ननिन धाःगु खँया काल यात वास्ता मदु । दां हे जाःगु जक खंसैलि स्वयां स्वयं मफया दांत्वः हया न्होने तथा बिल । काल कुमारं नं दांत्वः खःगु ल्हातं ज्वना जःगु ल्हातं भोजन यात ।

थथे काय् जूगु खनानं अनाथपिण्डिक निराश मजू । हानं छन्हु वं थः काय्यात सःता धाल, 'बाबु, छ हानं छको विहारे हु' । वना यदि छं भगवानं बहनी धर्म देशना याना बिज्याइगु धर्म-पद छत्वाःचा सयेका वल धाःसा छन्त हानं दोछि दां बी ।'

दौहसिनं थथे धाःगुलि काल कुमार तःसकं लय्ताल । हानं विहारे वना धर्मोपदेश न्यनेत धर्मसभाय् फेत्तु वन ।

तर भगवान बुद्ध काल कुमार वःगु आशय व वयागु मनोभाव सीका वं छत्वाः हे धर्मोपदेश लुमंका तये मफइगु याना बिज्यात । थुखे कुमारं नं भगवानया उपदेश छत्वाः लुमंकेत आपालं कोशिश यात । ध्यान बिया न्यन तर छत्वाः हे लुमंके मफू । च्वेयागु लुममन व्वेयागु लुमंके धका मती खँ ल्हाइ, तर लुमंके फइगु मखु । थथे प्रयत्न यायां दिक्क जुया आःला मजिल, बांलाक हे ध्यान तथा न्यने माल धका वया मती वन । वं एक चित्त याना न्यन । न्यन्यं वहे धर्म-श्रवणया दृढ प्रभावं अज्ञान तना वन । श्रोतापत्ति फले प्रतिष्ठित जुल ।

कन्हे खुनु जुल । काल कुमार न्हापार्थे द्वां द्वां याकःचा छें मवः । भगवान प्रमुख सकल भिक्षु संघपि नापं ध्वना श्रावस्ती थःगु छें लिहाँ वल । न्हापा न्हापा जूसा बुद्ध प्रमुख भिक्षु संघ छें बिज्याना च्वंसां वास्ता मदुहा नमस्कार याःगु श्रद्धा समेतं मदुहा थौं अथे वःगु, हानं द्वां याकःचा न्हापार्थे मवःसे भिक्षु-संघ नापं वःगु अले हानं वया ख्वाले प्रसन्न भाव वया च्वंगु खना अनाथपिण्डिक महाजनया नुगले नं प्रसन्नतां जाल । थुखे कुमारया मती धाःसा, 'जिमि द्वां जितह्मीगह्मीगथे द्वच्छि दां

बी महःसा ज्यू । भन्तेपिसं जित धाइ' धका खँ लहाना च्वन ।

अनाथपिण्डिक महाजनं बुद्ध प्रमुख भिक्षु संवयात व थः काय्यात भोजन लःलहाना बिल । काल कुमारं नं ननि मवाःसे सुंक भोजन यात ।

सकसियां भोजन सिधयेका अनाथपिण्डिक महाजनं थः काय्या स्वभाव बांलागु खना मधाःसांहे खुशि जुया दोछिया दां प्वः कया हल । हानं थः काय्यागु न्ह्योने तथा व्युव्युं धाल, 'कापुता, छंगु दोछि दां । गुगु छंत जि विहारे वना शील पालन याना वल धाःसा बी धका धयागु खः ।'

बौद्धान्तिनं थये भगवान बुद्धया न्ह्योने दां प्वः तये हःगु खना काल कुमारयात तःसकं मझालापुसे च्वना वर । वं तीसकं धाल, 'वा, जित थ्व दां माःगु मखु ।'

तर महाजनं अथे धाःसां दां मयंकू । भन्तेपिनि न्ह्योने जुया जक काये मझाःगु जुइ । वया दां ला यइ हे तिनि धयागु वया विश्वास जुया च्वंगु खः । दां धाःसा काल कुमारं का हे मकाः । उकिं थः काय्या ख्वाः प्रसन्नगुया वारण भगवान बुद्धयाके न्यन । हानं न्हापा दांया लोभं विहारे वःगु अले दां प्वः न्ह्योने मतःतले न हे मनःगु खँ न्ह्यथना थौं दांया वास्ता हे मतःगु, अरु दां ना धालनं 'जित म्वाल' धाःगु खँ नं न्ह्यथन ।

लिसले भगवान बुद्धं धया बिज्यात, 'महाजन, छं काय्यात चक्रवर्ती राज्य स्वया नं श्रेष्ठगु, देवलोक ब्रह्मलोकया श्री सम्पत्ति सिबे उत्तमगु श्रोतापत्ति मार्गं ज्ञान व फल प्राप्त जुल । आः वयात थुजागु लंकि क धन-सम्पत्ति माःगु मखुत ।'

थ्व प्रसंगं सी दु, माँ-त्रौया कर्तव्य पाले याये धयागु अःपु मजु । हानं काय्-न्ह्याय्प्रति पुरे याये माःगु पुरे याये थाकुगु कर्तव्य मध्ये इमित्त शिक्षित व विनीत यायेगु खः । हीरा विना प्रयत्नं दइ मखु, वथें

तः धंगु कर्तव्य पालन याये घयागु थाकु नं जु हे जुइ । साधारणत छहा
छहा मस्त हुके याये गुलि गुलि थाकु घयागु अनुभव भीके दइ, तर हुके
याये सिवे इमिगु जीवन मंगलमयी जीवन जुइकेत शिक्षित व सुविनीत
याये थाकु । अले श्व थाकुगु नितां कर्तव्य पालन जुइव कलाः काय
म्हाय्या जीवन जक मङ्गलमयी जुइ मखु । छायाः सा कलाः काय
म्हाय्या जीवन कल्याणप्रद मङ्गलमय जुइव माँ-बोया जीवन अर्थ
मङ्गलमय जुइ ।

१३

भिस्वंगुगु मङ्गल

अनाकुला च कम्मन्ता

आकुल मजुइगु ज्या यायेगु

‘आकुल’ या अर्थ मानसिक व्याकुलता नाप लिक्क ला; वंसां आकुल जुइ म्वाःगु ज्या यायेगुया अर्थ लिसे तुं स्वाना वया च्वंगुलि ध्वया अर्थ ‘गडबड’ व ‘कलंक बिघ्न वाधा’ नाप सम्बन्धित खः । उकिं आकुल हीनगु अथवा अन्-आकुलगु ज्या यायेगुया अर्थ गडबड मजुइगु वा कलंक बिघ्न वाधा रहितगु ज्या यायेगु मंगल धयागु जूवनी । आः विचाः याये माःगु खँ खः, व गडबड धयागु गुजागु अले व कलंक बिघ्न वाधा धयागु गुजागु ? हानं व गडबड व बिघ्न वाधा रहितगु ज्या धयागु छु ज्या ? निसन्देह ध्व ज्या थन ध्वलोके नं दुःख जुइ मखुगु, निगु लोकेसं सुख जुइगु कुशल कार्य हे खः । उकिं ध्व गडबड व बिघ्न वाधा मदुगु या परिधि ध्व ज-म छगुली जक सिमित मजू । ध्वया वास्तविक सम्बन्ध पाप पुण्य नाप नाप । अथे नं क्वे ‘अनवज्जानि कम्मनि एतं मङ्गल मुत्तमं’ धयागु गुगु मङ्गल दु, व पाखे ध्यान तये वले अनाकुलाचया तात्पर्य थःगु मनयात सुख मदयेका तइगु थःगु तुगःचुं विरोध याईगु मखुगु ज्या-खँ मयायेगु धयागु जूवं । धात्थे खः मनुखं थःगु हे नैतिकतां खाखा त्याइगु दुराचरण जक तोते फुसां वया जीवन धाथे मंगलप्रद जुइ । छायाःसा मानसिक शक्तियात ह्यावलें जागृत याना स्वच्छयाना तयेत मानसिक प्रसन्नता व प्रफुल्लताया तःधंगु जरूरत दु । गबले मनूया पाखें आकुलता जन्य ज्या याइ, स्वतः हे मानसिक प्रसन्नता व प्रफुल्लता तनात्तना वनी । मनूखं थुजागु चिकचा धंगु ज्या नं याये मज्यू, गुगु ज्या यायेव विज्ञ मनूखं वयात दोष बी । अझ उलीजक मखु थःगु विवेक- विरुद्धगु ज्या तोता तोतावं यंकेगु मनूखं मनूया थःगु उन्न- ति यायेगु खः । ध्व मङ्गल या उदारणार्थ छपु बाखं बीः-

१. मेत्तसुत्र (सु. नि.)

वाराणसी देशे बम्हदत्तं राज्ययाना च्वन । 1 छम्ह दरिद्रम्ह मनुखं सीम्ह छुं छम्ह ज्वना । म्ह पसलेया भीचित वी यन । वयात थुकि छगू काकणी 2 दां दन । व दामं साखः न्यात । नापं छगः थले लः ज्वना जंगल सिथे च्वं वन । जालं वःपि गयुतयेसं वयाके च्वंगु साखः नया लः त्वन । हानं वयान स्वां छम्ह छम्ह विया वन । उम्ह दरिद्रम्ह मनुखं व स्वां बजारे मिया वःगु ध्येवां अथे हे साखः व लः ज्वना जंगल सिथे च्वं वनेगु याना च्वन । हानं थ्व हे कुतलं वयाके याकनं हे च्यागू कार्षापण दत । छन्दु तःसकं वा-फ्य वया सिमा स्वांभा ववः दल । कच्चा किचा तोदुल । गयुतये व चीकेत थाकु चाया च्वन । अबले हे वं वना धाल, 'यदि थ्व चीका फुकं जित कायेगु सःसा जि चीका वी ।' भयुत थ्व खं माने जुल । वं म्हिता च्वंपि मस्त व्वना हया फुक चीका पंकल । मचातयेन साखः नका लः त्वंकल । अले हानं व सि टुका, भारपात, लः आदि छम्ह छुसि माला च्वंम्ह कुम्हायात मिया उलि पुंजी दयेकल कि नगद भिखुगू कार्षापण व न्यागः ततःगोगु चायलया थुवाः जुठ । वं थ्व हे लंपु ज्वना शरबत मीगुथे थायां च्वन । घाय्लः वदपित नं इले छिमके छुं काये घका घया लः त्वंका च्वन । थुखे छम्ह स्थलपय कमिक (थलमार्गया राजकमचारी) व छम्ह जलपय कमिक (जलमार्गया राजकमचारी) नाप पासा दयेकल । हानं छन्दु स्थलपय कमिक पाखे वं सिल, व नगरे सला व्यापारित न्यासः सल ज्वना वइगु दु । बस अले छु मानि ? वं जंगलया सिथे साखः नका लः त्वंका तःपि न्यासःम्हसिके घाय्ल काल, हानं वयागु घाय्ल मी मधुंतले इपि खने द्येक मवयेगु आगूह यात । थःगु घाय्ल माःथाय् थंका

1. चुल्लसेट्टा जातक [४]

2. छगू काकणी छगू कार्षापणया च्यावे छब्ब ।

तल । व्यापारीतये सलयात धाय् हथाय् जुया च्वंगु । वं फुक्क धाय् दोच्छि कार्षापणं मिल ।

छुं दि लिपा वया मेम्ह पासा जलपथ कर्मिक पाखें सिल, पतनबन्दर गाहे यक्व डुंगात वल । वं थुकीयात तःधंगु मीका भापाः च्यागु कार्षापणं सुसज्जित रथ छगु बालं काल । अले माभितयेत न्हापां हे अगु छपाः बंयना विया तल ।

वाराणसीया सच्छिम्ह व्यापारीत वल । इमित घाल, 'थन इमित सामान दइ मखु, फुक्क डुंगाया बंयना विया तये घुंकल, सामानया निति नं खँ कोछिना तये घुंकल ।' व्यापारीतयेत थः व्यापार मयासे वनेगुली आपालं हानि । उकिं म्हतिं द्वच्छि द्वच्छि विया डुंगाया भागीदार जुल । हान द्वच्छि द्वच्छि विया माल सामान थः थः भाग माक्क न्याये दयेकल । थुकथं व दरिद्रम्ह मनू निगु लाख दांया मालिक जुल । लिपा चुल्लक महासेठीया म्हचाय् नाप ब्याहा याना आपालं धन सम्पत्तिया थुवाःनं जुल ।

वस्तुतः थ्व बाखंया सार धैर्यं तथा ज्ञानं गाकाः कुतः यायेगुया फल भइ धयागु खः । हानं थुजागु ज्या यायेगु हे परोक्ष कथं आकुल मजुइगु ज्या यायेगु धयागु जू वं । केवल आकुल व्याकुलता हया भावे वा अभावे लहाः खःचिना च्वने सिबे आकुल व्याकुलतायात छखे चीका कुतः यायेगुलि हे जीवने मंगल जुइ ।

१४

दानञ्च

फिष्यंगुगु मङ्गल

दान यायेगु नं

'दान' या अर्थ 'त्याग' खः । तर दान धायेबले छुं पदार्थ व्युगु भाव त्रप्वः खने दः वःसा त्याग धायेबले छुं मखुगु स्वभाव तोतूगु भाव नं खने दः वः । अर्थात् दानया व्युल्लु हे दान ग्राहक

वड्ये' त्यागया त्यूल्यू वड मखु । अथे नं निगू शब्दे नं गुगु उदारता खने दु, उकिं घाः दानया वा त्यागया तात्पर्यं नुगः तःकू धा ेगु खः । चकंगु नुगलं चकंगु नुगःपित बीगु मद्रयोग हे शास्ताया आजाय् श्रेष्ठ खः/ कारण थुकिं छखें विशुद्ध धामिकपिनि आवश्यकता पुरे जुइ, मेखें अनुचरपिनि पाखें थः आदर्श व्यक्तिपिनि प्रति कर्तव्य पुरे जुइ । थ्र हे पुण्य खः । मुनीगु प्रवृत्ती तंसा चवंवनीगु त्याग श्रेष्ठ पुण्यमय त्याग मखु । दानपति मात्रया सुयात दीगु दान श्रेष्ठ जुइ धयागु खंया लिसले तृष्णा रहितपित बीगु हे श्रेष्ठ सिद्ध जुया चवंगु दु । 3 दान ग्राहक ब्राम्हण जातिया नं पतन अबले जुल, गबले पवित्र आचरणयात थःपिनि निधि समझे जुइ मफुत । सा, लासा, वस्त्र, अलंकृत मिसात, बुटा दुगु रथ, धन-धान्य सम्पन्न भव्य-भवन ब्राम्हण -पित धनया रूपे गन प्राप्त जुल, अबले निसें तृष्णा वृद्धि जुल, अले दक्षिणाया लोभे त्याग नं करं कयंका धाकः वन । 4 बुद्धं थः अनुचर भिक्षुपित दाने सम्मिलित जुइगु उपदेश बिया बिज्याइ, नाप नापं नयेगुली मात्राद्धि ज्ञान दुम्हसित मारं संके फइ मखु, थथे मदुम्हसित बःमलागु सिमायात फसं कोथलीथे कोथली घकानं घया बिज्यागु दु । 5 त्यागीपिनि धन द्रव्य मखु श्रद्धा, शील, ज्ही, त्रास, श्रुतज्ञान, त्याग व प्रज्ञा खः । 6 उकिं सन्तुष्ट जुइगुथे जाःगु तःधंगु धन मेगु मदु 7 घयागु खें दान बीम्हसिया निरति नं दान काइम्हसिया निरति नं सार्थक जुइमाः । अले हे त्यागीपिनि अल्प आवश्यकता पुरे याना बीगु गृहस्थ पक्षया आदर्श पुरे जुइ, नाप

3. माघसुत (सु.नि.)

4 ब्राम्हणधम्मिक सुत्र [सु.नि.]

5. धम्मपद [गाथा ७.५]

6. अंगुत्तर निकाय

7. धम्मपद [२०४]

नापं त्यागीपिन्त आदर्शं पक्षे नंतया तद् । आदर्शं व अनुगमनया संतुलन बालाना च्वनी । पिण्डपात्रं थःगु निर्वाह याइम्ह सुं मेपिनि पोषण मयाइम्ह शान्त व स्मृतिमान भिक्षु खना देवतापित नं स्पृहा जुइ 8 छायाःसा बुया दोष घाय् खः, मनुया दोष राग, द्वेष व मोह खः । उकि राग, द्वेष व मोहं रहतपित बोगु दान (घाय् मद्गु दुइं पीगु पुसाथे) महत्फल दायी जुइ । 9

दान निगू प्रकारया दु, छगू भौतिक दान मेगु घमं दान । 10 अःपुक तोता छय्ये मफुगु निगू आशा लाभया आशा व जीवनया आशा (भव-तृष्णा) तोता छवयेगु कृतःया ले वनेत हे दान छपु तुताथे जाःगु भरोसा खः । उकि हे दान यायेबले दानया न्हयो, दानया इले अले दान याये घुंका मन चक्कंकेगु तःधंगु जरूरत दु । थुकीयान स्वंगु चेतना घाइ । न्हापाया चेतना स्यंका दान यायेया फल अथवा दान याये घुंकाया चेतना स्यंकाया प्रतिफल पाइ । कूम कुमारयाः 11 विरूपता न्हापाया चेतना स्यंगुया प्रतिफल खःसा कोसिय सेठयाथे 12 दया नं उपभोग याये मफुगु लिपाया चेतना स्यंगुया प्रतिफल खः ।

त्रोघिसत्वपिनि वस्त्रं स्वःना सम्पूर्णं बुद्धत्वया पूर्णता प्राप्त यायेत याइगु कुतले दान वा त्याग सर्वप्रथम खः । केवल व्यक्तिगत अतिसंग्रह प्रवृत्ती दुना च्वंम्ह परया सेवाय न्याय याः वनेगु अक्षम्भवा ।

8. उदान [३.७]
9. घम्मपद (३५६-५८)
10. अंगुत्तर निकाय
11. कूमजातक [५३१]
12. इल्लीसजातक [७८]

थः कतःया दुर्गम हाकुपुं पुलाः मवंतले सेवाया माथं वंगु समतल
 सममैत्री समप्रमेया भावे थ्यकः वने वइ मखु। बोधिमत्व प्रवृत्ति
 राज्याशन कया नं उकी अनुरक्त मजूसे सेवाय् तल्लीन जुइ। अथे
 नं मखुसा कम से कम वृद्धावस्थाय् राज्य त्याग यायेगु त्वःमंका
 मच्चं। 13 अन सम्पत्तिया विपुलताया मालीक जातकीय भावे जुजु
 खः। जुजुपिनि श्रेती नं दकसिबे श्रेष्ठम्ह जुजु चकवर्तीइजु। चक्र-
 वर्ती नं दान व्यु सदाचारी जु घयागु प्रादर्श क्यना चवनी 14-थ्व
 हे घनया राशी व्यक्तिगत सुखया निसारया व समस्तीगत कल्या-
 णया सारता क्यना तःगुया चरम अभिव्यक्ति घाःमां ज्यू। परया
 निति स्वत्वया उत्सर्ग वा बलिदानया चरम आदश जातकीय घटनाय्
 खराचां थःगु प्राण उत्सर्ग याःगु, 15 नागं थःगु प्राण त्याग याःगु 16
 प्रसंगे खनी।

दान स्वर्गया स्वहाने खः, कारण संकुचित प्रवृत्तियात तोतेगु
 हे देवत्व प्राप्त यायेगु कुतः खः। कंजूस देवलोक्रे वनी मखु।
 उकि दानया अम्यासे अथवा थःगु जिगु जिगु घयागु मतिनायात
 त्याका वनेगु कुतले बोधिसत्वं थःम्ह मङ्गल किसि 18, जहान,
 काय्-म्हाय्, 19 थःगु मिखा 20 व मणि 21 अफ थःगु शरीरया
 ला 22 तकं त्याग यान! बिज्यात।

दानं दुर्गतिया लंपु तिना बी, कारण त्यागे चवकंगु चित्त जक

13. निमिजातक [५४१]	18. कुरुधम्मजातक [२७६]
14. महासुदस्मनजातक [९५]	19. विस्सन्तरजातक [५४७]
15. ससजातक [३१६]	20. सिविजातक [४३९]
16. सङ्खपालजातक [५२४]	21. नेपाःया मणिचूडजातक
	22. नेपाःया महासत्वजातक

दु । उकि त्यागया अर्थ तृष्णाया निमूल यायेगु खः । त्यागया ल्यूनै
 अश्वः प्यपुनीगु तृष्णामय त्याग श्रेष्ठ त्याग मखु । 23 तृष्णाया ज्या
 मचायेक हचे का दुःखया पवत गगं यंका दुःखया पव च्वकां संता-
 पया गाले कुरकेगु जक खः, त्यागया ज्या भक्तं याउ क पुण्यया पर्वत
 गगं यंका भनं थःत हे तकं फय्थे याउ का मरल याना तिन्हुया
 स्वर्ग छ्वयेगु खः । तृष्णाया हाय् हे राग, द्वेष व मोहया कचा
 चुलि जाइ । त्यागया ज्या श्व हे तृष्णा-वृक्ष पालेत पा जुया बीगु
 खः । 24 गुगु ज्या यायेगु मनूयात ल्वः । मनूयात ल्वःगु ज्या हे
 वयागु वास्तविक सौन्दर्य खः । सौन्दर्यया साधन हे तिसा खः उकि
 दानथ जागु तिसा मेगु म्दु । श्व आदशमय तिसां तीक्रेत जातकीय
 प्रयत्न साव जागरुक जू । उकि दानया आदश उदाहरण रूपे दाखं-
 त यक्व यक्व दु । दान पारमिता, दान उपपारमिता व दानपरमत्थ-
 पारमिता कुक्कं हे मुक्कं थुकीया निति बाखं खः । अय्न् उदाहरणया
 निति छपु कठान दानया प्रशंग थन बी ।

खँ बुद्धकालीन समययागु खः । श्व हे समये छम्ह तःसकं
 दरिद्रम्ह ब्राम्हण दु । व गपाय्सकं दरिद्र धाःसा ब्राम्हणया छँ
 वस्त्रया नामं छपु धोती सिबे म्दु । कलाःम्ह पिहाँ वनीबले भातम्ह
 नांगां च्वनेमाः, भातम्ह पिहाँ वनीबले कलाःम्ह नांगां च्वनेमाः ।

छन्हु भगवान बुद्ध धर्म देशना याना बिज्याइगु खँ त्वाः
 त्वाले वया नाय्खि च्वयेक वल । श्व सः न्यना इमि निम्हे खँ
 जुल, भीसं नं छको धाखं न्यं वने । तर वनेगु गथे ? धोति ला छपु
 जक दु । उकि निम्ह वने मछिना ई दिनबले ब्राम्हणनि बाखं न्यं

23. अकित्तिजातक [४८०]

24. खण्डहालजातक [५४२]

वने घका वन । ब्राम्हण छे च्वं च्वन । बाहां न्यन्यं सन्ध्या ई जूबले
 ब्राम्हणनि छे लिहाँ वल । अले ब्राम्हण वहे कलाःमहसिनं सारियाना
 वंगु कापः हे घोति याना बुद्धया उपदेश न्यं वन । बुद्धं उपदेश
 बिया विज्यागु घाःसा दान यायेगु विषये बुधा च्वन । बाहां न्यलिसे
 नुगः चक्केमाः, नुगः कयकुंकेव दरिद्र जुइ घयागु खं वया नुगले
 इवाइवां सुल । वयाके थःगु दरिद्रताया दुःख ला द हे दुगु जुल ।
 वयात त्याग यायेगु मन जुल । त्याग याना थः दरिद्रतां मुक्त जुइगु
 इच्छा जुल । तर यायेगु छु ? गुलि गुलि बाहां न्यन, उलि उलि
 वया ममें दिन । अले वं थःगु छपु मात्रगु घोति त्याग यायेत स्वत ।
 तर हानं वया मती वन, थ्व नं त्याग यायेव जि छुकि पुने । थःगु
 लज्जा ग्य याना तोपुइ ? ब्राम्हणं थःगु त्याग-प्रवृत्ति हानं छको
 नुगले प्वाःचिना सुं क च्वन । बुद्धया उपदेश न्यनावं च्वन । हानं
 वया बि मजेजल, थ्व हे घोति जूसां दान बी माल घका मती वन ।
 छायाःसा न्हापा जि सुयातं छुं मबिया हे जि थुलि दीन जुल ।
 सुयातं गबलें छुं बी मसःमहसित हे गबलें सुनानं छुं बी 'हइ मखुगु
 घयागु थुल । वया नुगले दिस । घोति तोतेत स्वत तर हानं मती
 वन, ' ई थ्व नं दान यायेव जि छु पुने, जिमि छे जहानं छु
 पुनी ? ' थुकथं वं हानं थःगु नुगःयात थमहं तुं ल्हाते प्वाःचीगु
 स्थत । बाहां न्यना हे च्वन । वया नुगले हानं इवाइवां सुल । वया
 विवेक थाराथारा न्हुल । वया त्याग-प्रवृत्ति बुलुबुलु थहाँ वल । वं
 वाकूद्धित । वाथाड्ढि दन । घोति तोया खतं मगवानया चरणे वां
 छवत । व थःगु द्वन्दया विजय उल्लासे तिति न्हुल वं चिच्चे दना
 घाल 'जि त्यात, जि त्यात; जि त्याग ।' त्यागया बाखं न्यनाच्वंफि
 सम्पत्तिया थुवाःत, गु पसं वपागु मानसिक द्वन्द मखं, फुक्क आश्चर्यं
 चाल । तर तथागत, वसपोल थःगु प्रजाबलं वेथें विजय उल्लासे

‘जि त्यात, जि त्यात, घका हाःम्ह ब्राम्हणयात खंका वयात अह-
 मोदन याना बिज्यात । बुद्धं घया बिज्यात, ‘ व घात्थें त्यात खः ।’
 घात्थें व त्यात खः, थःगु छपु जकगु घोतियात नं वांछवया वं बीमा
 मनुखं घयागु थुइकल । घात्थें व त्यात खः, उलिमछिं परिषदया
 बिच्चे उलिमछिं घर्मश्रवण प्राणा च्वंपिं मध्ये सुनानं छें भखारि
 सन्दुखे तिसा-वसः दया नं छुं दान याये मफु, त्याग याये मफु,
 थःगु हे पुचले व ब्राम्हणथें दरिद्र दया नं खंके मफु, इमिगु उदा-
 रता दने मफु, तर ब्राम्हणं थः दकले सकले दरिद्र जुया नं दकले
 सकले पूज्यम्ह श्रेष्ठम्ह तथागत सम्पक् सम्बुद्धयात थःगु छपु जकगु
 घोति दान यात । वयागु व विजय थःगु हे विजय खः, वयागु व विजय
 व हे घर्मसभाय् दुम्ह जुजुया विदुलता व उदारतायात नं पराजय याःगु
 विजय खः । कारण वयागु स्तुती व खना प्रसन्न जुया जुजुं वयात
 प्रत्येक वस्तु प्यता प्यता बिल । गुगु जुजुया थ्व त्यागयात नं अरु
 व ब्राम्हणं भगवानया श्रीचरणे समर्पित यात । वं घात्थें त्या यःत
 म्हसीकल, उकि वं दुष्कर त्याग याये फत ।

Dhamma.Digital

थ्व प्रसंगं सी दु, त्याग घयागु छु खः । त्यागया लक्ष्य गन
 खः । लोभ जनित त्याग घात्थेंगु त्याग मखु । उकि विशुद्ध त्याग
 घयागु दयेके ला था हे थाकु । अरु दुगुली छुं कत्ताना बीगु उदार
 मनोवृत्ति तकं न्हयाम्हकिंके मदु । अनाथपिण्डिक दानया कारण गुलि
 प्रसिद्ध तर वया जहानपिनि नां तकं गनं खने मदु, वथें महाउपा-
 सिका विगाखा गुलि प्रख्यात तर वया भातया नां हे जक माःसा
 बौद्ध ग्रन्थे लू । उकि त्याग यायेगु मङ्गल कार्य साब हे साधारणथें
 च्वनानं उदारतायात थः नाला थःगु जीवन मङ्गलमय याये अःपु
 मजू घयागु नं स्पष्ट सी दु ।

१५

धम्मचोरया च

भिन्त्यागुगु मङ्गल

धर्मचर्या यायेगु नं

‘धम्म’ शब्दया संस्कृत परिधाय वाची शब्द ‘धर्म’ खः । नेपाल भाषा भाषीया निति बोधगम्य शब्द नं थ्व हे खः । धर्मया शब्दकोषं अर्थ कनो, व ज्या गुगु यायेवं याःमहसिया थुगु लोके अभ्युदय जुइ हानं परलोके मोक्ष प्राप्ति जुइ । । थ्व शब्दार्थं ‘धर्म’ व ‘धम्म’ या समभाव वणं, वरु शर्त दु थ्वया दुने वःगु ‘मोक्ष’ बौद्ध-दर्शन कथं ‘निर्वाण’ जुइमाः । ‘चरिया’ या अर्थ ‘चर्या’ खः । उकि ‘धम्मचरिया’ या अर्थ ‘धर्माचरण’ निजे ‘धर्म चर्या’ नाप लिक्क लाः वं । आचरण शब्दे सिबे चर्या शब्दे प्रतिज्ञाया व विशुद्धताया दृढतायागु ध्वनि इ । ‘आचरण’ या अर्थ ज्या-खं जक खः, ‘चर्या’ या अर्थ भिगु ज्या-खं यायां वनेगु खः । ‘धर्म’ अर्थात् भिगु ज्या-खं गुजागु ले ? थुकीया लिसः भीत ‘धम्मपद’ सफुलि नं कं, सफूा नामं नं कं । उकि धर्मचर्या वा धर्माचरण गुजागुरान धाइ धयागुया लिसः ‘धम्मपद’ 2या छपु छपु दतले गाथा खः, अथवा दक्क फुककं गाथात खः । भगवान् बुद्ध देशना याना दिना बिज्यायेवं भिक्षुपिसं न्यनी ‘भगवन्, थ्व छु धर्मपरिधाय खः ?’ थुकि धाइ, बुद्धया उपदेश हे धर्म खः । धर्मया अध्ययन, मनन व परिमालन मङ्गल कार्य खः । धर्मया अर्थ थुकथं व्यापक जुया निति हे मभि प्रतिक्रिया मवइगु कथंया भिगु ज्या-खं फुककं धर्म खः । बुद्धया समये थुकथं तक धर्मया विकृत अर्थ व धारणा दु, लखे, मी, धने, पहले, जन्मजः कारणे (जाती) धर्म दया बुद्ध न्हागुं कारणया हेतु कार्यता हे धर्म धया शकल धर्म व कृष्ण

1 संस्कृत-शब्दार्थ-कौस्तुभ 2 सुत्तपिटक खुद्दकनिकाय अन्तरगत निगुगु सफू

धर्म धका थ.गु 'धर्म' शब्दया अलग अस्तित्व प्रतिस्थापित याना विज्यात । शुक्ल धर्म व खः, गुकी इमान्दारी पूर्ण अधिकार व कहरणा पूर्ण सत्यता दु । धर्मया अर्थ गनं थुलि गम्भीर जुया नं व्यापकताया कारण गनं सरलतम नं जू । छायाधाःमा शरीर व मन प्रति माःगु ज्या यायेगु न याधारण धम खः । भिक्षुपिनि व गृहस्थपिनि निति पाइगु धम नं थुजागु हे जक जुइ । अले भिक्षाटन यायेगु, पीवर हीगु व छीगु उपासकोपासिकापिनि धर्म मखु, वथे ज्ञातृबन्धुयात नसा त्वंसां संग्रह यायेगु पाहाँ जुयाथाय् प्रति पाहाँ यायेगु भिक्षु भिक्षुणीपिनि धर्म मखु । अले भिक्षुपिनि निति तःधंगु चयां धर्म रूप, शब्द, गन्ध, रस व स्पर्श तृष्णा तांतिगु जूसा गृहस्थपिनि निति तःधना नं छखे भिक्षुपितथे तं वरं क्यंगु मखु । छायाधाःमा प्राणी हिंसा मयायेगु, मयायेगु, यायेगु निति वचं बागु; मखवीगु, मखवीकेगु, खवीत अहुमते मदीगु; ह्याउँक च्याःगु कोयला गाथे भालपा परस्त्री वा परपुरुष गमनं लिचिन्नेगु, लिचीकेगु; अथे वा पुचले छे वा न्यायया न्हचोने मखुगु खे मल्हायेगु, त्यायेगु निति वचं मदीगु; मद्यपान मयायेगु, मयायेगु यायेगु निति वचं मदीगु गृहस्थ धर्म खः । 3 उँकि धम व खः, गुकीया अभ्यासं सुख हे जक जुइ । 4 हा थ्व सुखया परिधि थ्व जन्मे जक सिमीत मखया उँकि धम चर्याया अर्थ सचरित्रवान जुइगुया तहलं न च्चे लाः व । छोयागु न्हचोनेया हिंसां चरित्रवान मूयात छे कलंकित याइ मखु । तर बुद्धधर्म मयासें तोतीं मखु । उँकि बौद्ध-दशन केवल मतूया निति मात्रगु आचार-शास्त्र नं मखु । कठोर चरित्र, थःथे कतः खने मसःगु मनोवृत्ति व्यक्तिया निति वा समस्तिया निति व्यक्ति वा समस्तियात वधत्यलेत, पीडित यायेत शोषण यायेत ज्या छिगु लँगु याउँक लुइकी । उँकि 'धम्मचरिया

3 धम्मिक सुत्त (मु.नि.)

4 आलवक सुत्त (सु.नि.)

च' या अर्थ चिकुलां मि कुनेगु छु शरीर प्रति धर्म जूसां तद्वलां शरीर प्रति अधर्म जुइगु अथवा तद्वलां खाउक लखे दुनेगु शरीर प्रति धर्म जूसां चिकुलां शरीर प्रति अधर्म जुइगुथे जाःगु ऋतुः त कारणं पाइगु अथवा वथे देशगत कारणं पाइगु धर्म जक थवया अर्थ मखु । थवया परिवेष्टित धात्थेगु अर्थ दान, शील व भावनाया अभिवृद्धि याना यंकेगु खः । दान अथवा त्याग उदारता व प्रेमया प्रतीक खः, शील आचरण विशुद्धताया चि खः, प्रले भावना मन भिकेगु उद्देश्ये उद्यत-स्वभावया उदाहरण खः । धर्म चर्या याःमः मनु थन न आनन्दित जुइ, मरणं लिपानं आनन्दित जुइ । नमुनाया निरिति छपु दाखं बी ।

खँ बुद्धकालीन समययागु खः । 5 श्रावस्ती छम्ह उपासक दु-साव श्रद्धा दुम्ह । नीन्याद्वः श्रावस्तीया उपासकपि मध्ये व साव श्रद्धालु । वया न्हेम्ह काय्पि थ न्हेम्ह म्हचाय्पि दु । वं थः नापं थः सन्तानयात नं दान शीलादी चर्याय् तया तल । थः भिष्यम्ह मस्त व थःपिनि निम्हसिया ल्याख भिक्षुपु सलाक यवागु भोजनादि दान ब्रांगु कार्य याया संसारया जन्मगत कारण वा स्वभाव वथं उम्ह श्रद्धालुयात रोग जुल । तःसकं त्वय् जुसल्लि उम्ह उपासकं धर्म कथा न्यनेगु इच्छा यात । भिक्षुपिनि उम्ह उपासकया श्रद्धा इच्छा अनुसारं बिज्याना उपासकया हे तुं इच्छानुसार वयात यःगु न्यना 'सतिपट्टान' सूत्र पाठ वसपोलपित्तं याना बिज्यात ।

उगु समये देवलोकं स्वर्ग विमान ज्वना वया वयात सःता च्वन । विमाने देवतापि बाजि बाजि हाला च्वंगुलि दिक्क जुया वं लिसः क्विल, 'थन च्वना हाला च्वने मर्य हूँ, बिज्याहुँ ।' उपासकं थथे जक घायेवं भिक्षुपिनि मती थवया न्यने मयेल घका

भालपा दना विज्यात । काय् म्हचाय्पिनि मने दुःख जुल । छाया-
धाःसा इतिवत् विद्या यात, 'जिमि धनुय न्ह्यापा धर्म पदया श्रवण
गुलि यः, तर थौं अन्तिम समये थ्व न्यने मयेल । पाठ याना विज्यापि
भन्तेपित समेतं योल, न्यने मयेल धका धाल । थ्व लोके मरण
दुःख धयागु साव हे प्रवल खनि, साव हे भयंकर खनि ।' तर
पलख लिला उपासकयात हंश दया वसलि वं काय् म्हचाय्पिके
न्यन, 'भन्तेपि गन विज्यात ? छिमि रवाः छाया म्युंया च्वन ?

थुकीया छिसः वृत्तान्त दिन्ति यासँछि हानं उम्ह उपासकं धाल,
'जिं ला भन्तेपित न्यने मजीक हांला च्वने मत्प, दिज्याहुं धयागु
मखु । जिं ला जित विमान ज्वना स्वर्गे थन जिमिथाय् वा धका
हांला च्वंपित धां ले अथे धया ।' हां थथे धाये धुंका विमान
भखंपित विमान खंका बीया निति स्वांमाः छमाः कया तुषित देव-
लोकया विमाने लायेमा धका प्रतिज्ञा याना वंछ्वत । स्वांमाः
वना विमानया घःचाले तःकयना च्वन । अन सकसिनं स्वांमाः
आःसे थाना च्वगु जक खन, विमाने यःगाना च्वगु मखं ।

थथे थः वनेगु विमान ल्यये धुंका उम्ह श्रद्धालु उपासकं थः
काय् म्हचाय्पिन धर्मानुसार चर्या यायेगु उपदेश बिद्या देहत्याग
याना स्वर्गलोके वन ।

थुखे भगवान् दुद्धं नं विच्चे दिना वःपि भिक्षुपित थुगु लोके
नं थन थःथितिप नापं आनन्द पूर्वकं जीवन हना हानं थनं वना
अन नं आनन्द पूर्वकं हंम्ह उम्ह उपासकया प्रसंग कया आज्ञा जुया
दिज्यात, भिक्षुपि धर्म चर्याय् अप्रमादीपि न्ह्याथाय् नं आनन्दं
विहार याना च्वनी चाहे इपि गृहस्थ जुइमा, चाहे भिक्षुपि ।
छाय्धाःसा धार्मिक व्यक्तियात थन न आनन्द जुइ, लिपा नं आनन्द
जुइ, लिपा लिपा नं आनन्द जुइ । थम्हं यानागु धर्म चर्या खना व

थन नं आनन्दित जुह, उकीया फल खना लिपा भं हर्षित व आन-
न्दित जुया च्चनी ।

प्रस्तुत बाहू धर्म चर्या निखे आनन्द जुहगुया दसु खः । थन
आनन्द जुहगु गुकथं थुकीया व्याख्या शब्दं विवे थःथः अत्तवं भीत
अधः कं । गदले छुं द्वेव एतेव भीके दया वग्गु आशंका, भय
व ग्लानिया संकोचता पहः व छुं मद्दं गु ज्याया उन्मुक्त, निर्मायभाव
व प्रसन्न प्रपुल्लता छायाःसा न्ह्याम्हांसयां जीवने अप्वः भति
दु । उकिं थन थुगु जन्मे नं अथे आशंका, भय व ग्लानिया संको-
चता तनीगु लिपाया जन्मे तकं थुकीया प्रभावं मथीगु धर्मचर्या
यायेगु निगन्देह तःधंगु मङ्गल खः । गुगु मङ्गलया सुवालं थ्व जन्मया
सरालं ध्वे याना लिपा तकं हित व कल्याण सुख व शान्ति वी ।

२६

जातकानश्च सङ्गहो

भिखुगुगु मङ्गल

थःथितिपित संग्रह यायेगु

‘जातकानश्च’ थःथितिपित ‘सङ्गहो’ संग्रह यायेगु अथवा
व्यतेगु । निगु शब्दया थ्व मङ्गले दकसिबे न्हापां ‘थःथिति’ शब्द
विषये धाःसा थःथितिया न्हापांगु सम्बन्ध हि नाप खः, अले मन
नाप खः । काय व म्हचाय्था सम्बन्ध अबु व मां नाप हि लिसे
वःसा छ्य् व ह्इया सम्बन्ध हि व मन नाप स्वाः वनी । छाया-
धाःसा यौन सम्बन्धे हिया सम्बन्धी तापाइ । कायं भौमचा हइ,
म्हचाय्मचां गनं थः नाः वनी । तः केहें, काय् म्हचाय्, छ्य्-छुई,
म्हचाय्मचा भिनामचाया सम्बन्धं भात थःथिति धयागु हे हि व
मनया सम्बन्ध खः धका धाःसा पासा भाइ व त्वाः बाःया अथवा
जातीय देशीय मनू तयेत तकं विशुद्ध मनया जक सम्बन्ध खः धका

नं धाः । उकिं गनं गनं स्वंगु प्रकारया बन्धुपि कना तःगु दु,
 आत्म-बन्धु, पितृ-बन्धु, मातृ-बन्धु । मनु थः याक्ःचा च्वना म्वाये
 मफु, उकिं स्वभावत हे वयात बन्धु वा थः माः । व आत्माभिर्व्यक्ति
 विना म्वाये मफु, व विश्वस्त आधार विना म्वाये मफु । उकिं हे
 गनं गनं विश्वास हे श्रेष्ठ बन्धु खः 6 धवा धया तल । ‘सङ्गह’
 या अर्थ दुगु सम्बन्धया ममता व सुख मतंघेया निति कर्तव्य पालन
 यायेगु खः । सङ्गहया अर्थ ‘व्वनेगु’ सि बे च्चे लाः । कारण
 ‘व्वनेगु’ धयागु नखः च्छलं कर क्यंगुया ल्यूनं जक लाः । तर
 थन संग्रह तात्पर्यया अर्थ निश्चित इले-त्रिले नके-त्वकेगुणि जक पुरे
 जुइ मखु । माःबले माःथे उपकारया ल्यूनं प्रत्युपकार यायेगु अथवा
 कर्तव्य भालपा फुगु सेवाया सहयोग सहायता दीगु हे संग्रह यायेगु
 खः । गुगु ज्यां थःगु बन्धुत्वया सम्बन्धं थःत नं मङ्गल याइ, थः
 थःथितिपिन्त वं मङ्गल याइ ।

मनूया महानता वयागु थःथिति भावया विस्तृतताय् निर्भर
 जू । गुलि गुलि मनु च्चे थहाँ वनी, उलि उलि वं थः बन्धुवर्ग
 अप्वःमित खनी । गुलि गुलि संकुचित मनोवृत्ति तोता छ्वइ, उलि
 उलि मित्रता व परिचितताया परिधि चक्कना वनी । शुकीया अर्थ
 अय् धकां थ्व मखु, वं थःगु महानताय् लिक्कया बन्धुत्व लोमंकी ।
 बुद्धं संसारयात हे थः नाला बिज्यात, अथे न थः मां, थः परि-
 वार, थः जाति, थः देशयात ल्वमंका विमज्याः । बुद्धं संसारया
 निति जातिभेद, वर्णभेद, वर्गभेद, देशभेद, भाषाभेद आदि छ्छुं
 प्रकारया परिधि मतसे धम प्रचार याना बिज्यात, नाप नापं थः
 मां महामाया देवीयात धर्मोपदेशं संग्रह यायेत तुषित भुवने नं

विज्यात, जुजु शुद्धोदनया निमंत्रणाय कपिलवस्तु विज्यात, हानं
 शाक्यतयेत निमूलं जुडक विनाश याये देश हे शून्य याये चका विड्ड-
 डभ वःवले वया देशया सीमाना अन्तर्गत वाउँसे च्वंगु सिमा किचः
 तोता थःगु शाका जनपदया दुने च्वंगु किचः मदुगु सिमा कवे च्वना वि
 ड्डभ खाना छ्वया विज्यात । विड्डभं बुद्धयाके, 'भगवन, थुखे किचः
 दुगु सिमा कवे विनज्यासे छाप् आम किचः मदुगु सिमा कवे धका
 न्यंले' शाक्य संहाराथे त वाराः दुया व'म्ह विड्डभयात बुद्धं धया
 विज्यात, 'थः ज्ञाति बन्धुया किचः साब सिच्चुमे च्वं ।' विड्डभ
 बुद्धया पक्ष खना सुक लिहाँ वन । थुकथं थःयिति, थः जातिवर्ग
 अथवा देशया हित याना विज्यागु आदशे विभिन्न जातके आपालं
 चिन्ताकषक व रोचक जुडक उल्लेख जुया च्वंगु दु । गबलें छम्ह लाय-
 कूया खिचां जुजुया रथया प्याःगु छचंगु बाला नःवले पिनेया दक्क
 खिचात स्यायेगु ज्या जुया च्वन, बोधिसत्वं वास्तविक दोषी छम्हया
 कारणे आपालंया विनाश अरु लायकूया खिचाया दोषे लायकूया
 पिनयापि खिचापयेत डण्ड बीगु अन्या सिद्ध याना हानं दोषी
 खिचा न्ह्योने प्रणालित याना थः बन्धुपिनि रक्षा यात, 7 गबलें
 छम्ह को प्रति ब्राम्हण महाराज छम्हसिया तमं दक्क को स्यायेत
 कोया दाः मुनेगु योजनाय कोया दाः हे मदुगु खँ धया ब्राम्हणया
 तंघः तद्धाना थः बन्धुवर्गया उपकार यात, 8 हानं गबलें माकः
 जुया थःगु प्राण मां-बीया रक्षार्थे उत्सर्ग याःसा गबलें थः दक्क
 माकः परिवारया प्राण बचे यायेत थःगु प्राण तकं बलिदान बिल । 9
 थुकथं थः बन्धुया हितार्थे जातक गुलि चिन्तनशील धयागु खँ छमा
 तयागु सिमा गःवले वया थः किचले बुया वइ च्वंगु मेमेगु तर

7 कुक्कुरजातक [२२]

8 काकजातक [१४०]

9 महापिजातक [४०७]

लतादि कोदला वनीगु सिना वनीगु कल्पनाम् चरम कथं अभिव्यक्त
 जुया च्वंगुलि स्पष्ट कयं । 10 अथे नं बुद्धया प्रणिधानं लिपा निसे
 दस पारमिता, दस उपपारमिता, दस परमस्थपारमिता, न्यासू म्हा-
 परित्याग फुक्कं लोकया निति थः बुद्धत्वया निति थ थ थितिया निति
 नं खः ॥ धयागु लुमंका उदाहरणाय थ थितिविनि संग्रह याःगु उगु
 प्रसंगया उल्लेख याये ।

वाराणसी ब्रम्हदत्तं राज्य याना च्वन । अबले बोधिसत्त्वं
 मृग योनी जन्म कया विज्यात । वयागु नां निगोथ मृग खः । व
 साब बांला । सलया मना पाय्धिकः जुइक म्हविकः नं ताधिकः ।
 व न्यासः मृग नापं छगु जंगले च्वं च्वन । नाप नापं हे मेम्ह छम्ह
 मृग नं न्यासः मृगत नापं च्वं च्वंगु खः, हानं थुमि हे दथुइ नं
 छम्ह बालाम्ह शाख-वृग धयाम्ह मृग छम्ह दुगु जुया च्वन ।

ब्रम्हदत्त ला मदयेकं नइ मखुम्ह । हानं न्हयाबलें शिकार
 वने माःम्ह । मनुतयेत ई-व्य मदयेक ज्या-जी हे तोतोफिक माःता
 शिकारे वनीगु । उकिं निगम व जनपदया मनुतयेसं जुजुधान पक्वे-
 ति वन खण्ड पःबालं दना आपालं मृग दुने जंगलं ख्याना कुने
 हल । उकी मध्ये निगोथ मृगया परिवार व शाख मृगया परिवारिप
 दुने लाःगु खः । हानं जुजुयाथाय वना विस्ति यात, 'देव, न्हिन्हि
 शिकारे वनेगुलि आपालं ज्या पाः जुल, ज्या खन । जिमिसं महा-
 राजया उद्याने यक्व मृगत तमे हये पुन । आः व हे जक शिकार
 याःसां गात । ' जुजु थ्व खे' माने जुल ।

10 भद्रपालजातक [४६५]

11 रत्नसुत्त [खुइक पाठ]

जुजुं अबले निसें थःगु उद्याने शिकार याः वनीगु, भुत्तु सुवाःतयेसं नं मृगतयेत ज्वनीगु स्याइगु जुया हानं गुलि मृगत छगु निगु चोट नया बिस्युं वया ऋष्ट नइगु थादि पाना आपालं कथं मृगत नाश जुळ । उकिं छन्दु निगोध मृगं शाख मृगयात सःता घाल, 'सीम्य ! पखालं दुने भीपिं जाना छन्दु न छन्दु सीपि ला अवश्य हे जुइ धुन । तर सकलें छाया थपायसकं न्ह्याइलें ग्याना ग्याना जुइगु, उलि थुलि मदयेक सिना च्वनेगु ? बरु थ्व सिवे पालं-पाः स्याइथाय् हे वना पायेका सिना वने । छको छगु परिवारं छम्ह वनी, छको जिगु परिवारं वना पालंपाः वनीगु याये ।'

थ्व खयात शाखा मृगं स्वीकार यायेंवं अबले निसें अथे हे पालंपाः न्हिन्हि मृगत वनीगु जुल । छन्दु शाख-मृगया फीजे छम्ह प्वाथे दुम्ह मृगया पाः वल । वं शाख-मृगयाथाय् वना घाल— 'जि गभिणी खः । उकिं जि लिपा वने । मचा बुइ धुंका हकोया पालं-साय् अप्तः नं वनीपिं दइ । जित लिपा वनेगु याना ब्यु ।' लिसले शाख-मृगं घाल, 'जि छंगु थासे सुं मेम्ह छवये मफु । छंगु पाले छ हे वने माः ।'

गभिणी हिरणीं नं थः प्वाथे च्वंम्ह मचा रक्षा जुइगु मेगु लंपु छुं सखना निगोध-मृगया थाय् वना बित्ति यात । निगोध-मृगं वयात घैयें बिया वया पाले माःगु बन्दोबस्त याये घका घाल । हानं थः हे वना स्याइगु थासे वना स्याइगु सिग्वले छ्यो दिका च्वं ध्वन । भुत्तु सुवालं वयात खना 'थ्व ला स्याये मज्यू घया तःम्ह अभय-प्राप्त मृग खः' घका मतीं तथा जुजुया थाय् वना बित्ति याः वन ।

जुजु प्रन वल । हानं वयाके न्यन, 'मृगराज, छाया छ वया ? छंत ला जि अभय दान बिया स्याये मधु घया तयागु दु ।'

लिसले निगोघ-मृगं घाल, 'छम्ह प्वाथे दुम्ह मृग वया घाल, वयात लिपा जक पाः ब्यु। जि छम्हसिगू मरण-दुःख मेम्हसित कुबोके मफु। उकि थःगु जीवन वयात बिया जि वयागु मृत्यु कुबिया थन वया च्वना।'

जुजुं निगोघ-मृगया खं न्यना घाल, 'स्वर्ण-वर्ण मृगराज, जि छथें क्षमा, मैत्री व दया दुम्ह मृतये दथुइ नं सुं मखनानि। जि छ खना लय्ताल। दे जि छंन व वयात निम्हसितं अभय बी घुन।'

अरे निगोघ-मृगं घाल, जिमित अभय दये घुंका नं मेपिन्त ला मरण-भय दनि। मरण-भय सकसितं उथें हे यइ मखु। थुकथं मरण दुःखया खं थुइका बीवं दक्क मृगतयेत हे मस्यायेगु वचं बिल। हानं मृगं मेपि पिनैथापि मृगत व चलचर आकाशचर प्राणीपि न्हयथनेवं जुजुं व निगोघया मैत्री, क्षमा व दया खना प्रभावित जुया उकि हे शिक्षा नं कया सकल प्राणीपित समेतं मस्यायेगु वचन बिल।

थुखे निगोघ-मृग सन्तोष जुया लिहाँ वल। गभिरणी हिरणं मवा बुइकल। वं थः मचायात घया च्वनी, "बाबु छ निगोघया-थाय् जक हूँ। शाखया थाय् वने मत्य। शाखया थासे वना म्वाना च्वने सिबे निगोघया थाय् सीगु श्रेयस्कर खः।'

ध्व वाखनं सी दु, बन्धुत्वया सीमा सां-बी, तःकेहें, म्हघाय्-मचा-भिनामदा, जातिगत व स्थानगत सम्बन्धं नं चक्कना वनी। हानं ध्व व्यापक मङ्गल कार्य गुलि गुलि याये फु, उलि उलि थःत थम्हं कल्याणी प्राणि घका घाःसां अत्युक्ति मजू।

१७

अनवज्जानि कम्मानि

भिन्हेगुगु मज्जल

निर्दोषगु ज्या यायेगु

निर्दोष ज्या व खः, गुकि आः नं प्रीति बी, लिपा नं प्रीति बी ।
 ध्व अर्थे निर्दोष ज्याया अर्थ नं लोभ, द्वेष व मोह तोतेगु खः । अथवा
 गुलि गुलि लाभ द्वेष मोहं विमुक्तगु ज्या जुइ, उलि उलि ज्या निर्दोष
 जुइ । भय व शोक जननी ज्या फुककं सदोष ज्या खः । उकि बुद्धयगु
 अप्रमादया शिक्षा फुककं ध्व हे निर्दोष ज्या सम्पन्न यायेत लंपु खः ।
 ध्व लंपु क्यनेगु ज्या वा अप्रमादी जुइगु उपदेश बुद्धं महापरिनिर्वा-
 णया शय्यां स्मेतां याना बिज्यात । ज्या अजागु यायेमाः, गुगु नि-
 र्दोषया कारणं शुभ कार्यं घाड, हानं गुगु यानां ताप जुइ मखु । 10
 भविष्ये परिताप बीगु ज्या-खे न्ह्याबले भय कायेमाः । भय काये
 माःथाय् भय मकासे, भय काये म्वाःथाय् भय काइम्ह निर्दोष ज्याय्
 दोष खंका दोष पूर्ण ज्याय् निर्दोष खंकेगु मिथ्यादृष्टिया कृत-कर्म फल
 खः । मिथ्या दृष्टि याना सत्त्वपि दुर्गति वनी । 11 थुकीया विपरीत
 दोषयात दोष घका खंका अले हानं निर्दोषयात निर्दोष घका थुइका
 काइपि सम्यक् धारणा दुपि मनूत स्वगं भुवने वनी । 12 थन नं
 वया नुगः याउंसे च्वनी, रुवाः चक्कनी । पुण्यया परिणाम हे ध्व
 खः, निर्दोष ज्या-खे हे पुण्य खः । पुण्यमय ज्यायात सदाचरण
 घायेगु चाला दु । सदाचरण याइपि चरित्रवानपिनि मू उकि थुलि
 दु कि इमिगु पूजा सत्कार यायेगु अथवा इमिगु महत्तायात स्वीकार
 याना आदर गौरव तयेगु जक हे नं सलंसः दं तक जंगले च्वना
 यज्ञ यायेगु स्वया श्रेष्ठ । 13 थुकि स्पष्ट जू, बाह्य आडम्बर सिबे

10. धम्मपद (३१४)

11. धम्मपद (३१७-१८)

12. धम्मपद (३१९)

13. धम्मपद (१०७)

मानसिक पवित्रता व उदारताय मू दु, अथ कामनाया विशालता
 सिद्धे निर्दोष ज्या तोता परोक्ष दृष्टि पर्याप्त हितोपकार यायेगु अले
 प्रतक्ष रूप प्राणीया हिन व सुख जुडगु कल्याणमय ज्या यायेगु
 श्रेष्ठ जू । मनुख उर्क करपिसं छु याः छु मयाः स्वः जुडया निवे
 थम्हं छु याना छु मयाना स्वयेगु अत्युत्तम । 14 थम्हं छु याः छु मयाः
 स्वयेगु थःगु सम्यक्-स्मृतिया न्हाय्कं खः । सम्यक्-स्मृतिया न्हाय्कं
 सुया ल्हाते न्ह्याबलें दइ, सम्यक्-प्रयत्न द्वारा बरोबर व न्हाय्कं
 स्वये नं सइ व अवश्य नं न्ह्याबलें भयप्रद लंयात भयप्रद खम्ह
 जुड । वं महाघनघान व्यापारीं शस्त्र अस्त्र मदइ बले भय युक्त
 लें तोतीथें, जीवन यःम्ह वीषपानं मुक्त जुडथें जीवनया मूल्य हे
 पवित्र आचरण प्रथवा निर्दोष ज्याय् खना दोष पूर्ण ज्या तोती ।
 चाहे वयात यथि जागु प्रेरणा यथिजागु अवस्था थ चूलायेमा वं
 थ्व फुक्कयात मारया थःत विचलित यायेत मंगु कुतःथा स्वाचः
 यागु खिपः वा बन्धन भालपाः व बन्धनं थः मुक्त जुड, मेपिन्त नं
 मुक्त याइ । उदाहरणथं छपु बाखं कया दिसं बाखं जातक कथा-
 यागु 15 खः ।

वागणसी ब्रम्हदत्तं राज्य यानः च्वन । अबले बोधिसत्व
 पुरोहित जुया च्वन । छन्हू जुजुं थः रानीयात सारं हे लय्ताया
 घाल, 'छं यःगु वर पवं ।'

'छि सुं हे मेपि मिसातयेत मतिना याये मत्य ।—कामुक
 मित्तां स्मेतं सुं मिसायात स्वये मत्य ।'—रानी वर पवत ।

जुजुं रानीया मतिनाय् प्रसन्न जुया थ्व वर बिल । जुजुं
 सुं मिसायात कामुक मित्ता मस्वः ।

थ्व हे इले जुजुया गुगुं जिल्लाय् विद्रोह जुल । योद्धातयेमं

विद्रोहीतयेत दमन याये मफुत घका घया हःगुलि जुजुं थः हे वनेशु मती तल । हानं थः रानीयाथय् वना घाल, ' भद्रे, जि विद्रोही- तयेत दमन यायेत वने त्यना । अन युद्ध जुइ । जय विजय घयागु अजिश्चित । उकि छ थन हे च्वं च्वं ।' रानीं थ्व खे तोता छ्वयेगु मघाः । कित थःत नं नापं यंकि घका घाल । जुजुं आपालं खे घया वयात थःगु खबर बीत व वयागु खबर कायेत छगू योजन वनेव छम्ह दूत छ्वया हयेगु आश्वासन बिया वन । जुजु थःगु प्रति रानीया अति मतिना खना तःसकं प्रसन्न जुल । तर वयागु व मतिना कामुकतां च्याःगु जुया च्वन खनि । वयागु कामुकताया प्यासं त्वलिसे भइं वयात प्याःचायेका तःगु जुया च्वन । थ्व प्या- चालं वयात मिखां छुं हे मखंकः तल । जुजुं छगू धोजन मुला वने घुन कि छम्ह दूत छ्वया हइगु । रान जुजुं छ्वया हःगु हे जिगु तमाचार कायेत जिगु मन तयेत सः घका घया व नाप सहवास याइगु जुया वन । थुकथा वं स्वीनिगु योजनं छ्वया हः स्वीनिम्ह दूतपि लिसे व लिहाँ वःबले छ्वया हःपि स्वीनिम्ह दूतपि लिसे दुराचरण यात ।

जुजु विद्रोह शान्त थाना लिहाँ वल । हानं नगरे दुहाँ वनेत स्वागत व उत्सवया तयारी यायेत बोधिसत्वयात सूचना छवत । बोधिसत्व फुवक नगर लाय्कू बांलाकेगु निति माःगु प्रबन्ध यायां रानीया निवाम स्थाने नं थ्यंक वन । रानी वयागु बांलागु शरीर खनेवं थःत प्वःची मफुत । वं ब्राह्मणयात थःथाय् सःतल । बोधि- सत्वं लिसे बिल, 'थथे घाये मत्य । जिके जुजुया प्रति गीरवदु, हानं जि थुजागु दोष पूर्ण पापया ज्या खना म्याः ।' रानीयात वयागु थ्व खे न्यना साब तं पिहाँ वल । वया कामुकताय् आघात याःगु स्यालं इतिमिति कना वं घाल, 'स्वीप्यम्ह स्वीप्यम्ह मनुतयेके

जुजुया प्रति गौरव मद्दु, इपि पाप खना मग्धाः छ हे छम्हसिके जक
जुजुया प्रति गौरव दुगु जुइका, छ हे छम्ह जक पाप खना ग्धाःगु
जुइका ।' तर बोधिसत्त्वं थ्व सःसःगु सले छ्यों क्वमछुकू । छ्याग्धाःसा
व सः सिबे वं धाःगु आचरणया परिणाम यानापुसे च्वं ।

रानी कामुकताय् न्हयांवने घुंकल । बोधिसत्त्व नं थःगु पवि-
त्रतां लिहाँ मवः । रानी तोतेव वयात आः भय दु । बोधिसत्त्वयात
पापया भ्यातनाले थुने फुसा हे जक थःत नं यचुका क्यने फइथें
रानी ताल । उकि धाल, 'अप्वः खँ ताहाक याना च्वने मत्य । जि
धयागु खँ न्यं । मखुसा जि छंगु छ्यों प्यदंका बी ।' निसन्देह थ्व
रानीया अन्तिम शस्त्र प्रयोग खः । तर बोधिसत्त्वं थुकीया लिसः
बिल, ' छगू जन्मया छ्यों ला छु द्वल्लिगु जन्मया छ्यों त्वाल्हाके
बी माःसां जि थुजागु ज्या याये मखु ।' भययुक्त अशुभ कार्य तोतेत
निर्भय भावया गपाय्सःगु पुण्यमयी दृढ-प्रतिज्ञाया सः थ्व ?

बोधिसत्त्व थःगु पापया सागर मुक्त जुया भय मुक्त ले वन ।
रानी थः तृष्णाया खुसि छिना अरु नं बोधिसत्त्वयात ज्वना महःसँ
छि हे मछिथें फु हे मफुथें ताल । उकि तृष्णाया खुसि छीत पापया
द्वंगा दयेकल । अनेक छल व कपटया ज्याभः ल्हातं ज्वन । रानी
थः कोठाय् दुहाँ वन । सँ पुल । म्हे केके पुया कविधाः यात । वसः
इयारभिर खुत । चिकं चाकं किकल । दासीपि लिधंसर कया व
विरामी जुया पीडित, शोषित व दुषितम्हथें जुल ।

जुजु विजय उत्सव लिसें थः लाय्कुली दुने थ्यन । तर अन
थःत पलख हे तोते मफुम्ह रानी खने मद्दु । अले हानं विरामी धाः-
बले छु मानि, जुजु रानीया कोठाय् फुक थाय् चीका थ्यंक वन ।
म्हे उसि उसि याना न्यन, 'छंत छु जुल, भद्रे ?' रानी छु मधाः ।

हानं न्यन, छं मघाः । हानं नं न्यन । अले रानी जुजुयात थःगु
मोनतां व्यग् याये फक्क याये धुंका अथवा थः लिकक जुजुया सहा-
नुभूति साले धुंका घाल, 'राजन, जि छु म्वानिम्ह मनु खः ला ?
जिथे जाम्ह भिक्षायात हे छु भात दुम्ह भिसा घाइ ला ?'

‘भद्रे, छाया खं छु जुल ?’

‘थुजागु दरवार थुजापि मनूतये जिम्माय तोता वनोम्ह छि
थुजाम्ह महाराज घका मस्यु जि ! थः रानीया सतित्वे म्हित
वल नं जि छु जुल घकान्यना दीगु ? राजप्रासादया जिम्मा बिया
थकाम्ह पुरोहित वया जि नाप यत्थे सनेत स्वत, बलपूर्वक थःगु
इच्छा पुरे नं याना वन, अयनं छि सुंक मसीका च्वना दीगु ?’

थुकथं महारानीया खं छु न्यन, जुजु मने छ्वया च्वंगु मी
चि तया बीवं मुइथे क्रोधं थःगु सम्पूर्णं शरीर जुइका पिहीं वन ।
हानं तुरन्त राजपुरोहितयात चिना देशे त्वाः त्वाले जात्रा न्यायेका
प्यदं क पालेगु हुकुम जुल । पुरोहित जुजुया हुकुम कथं बन्दी जुल ।
निभयगु लेगु ज्वन नं भयया कबिगः वया वयात पं वल । अयनं
वयात थःगु निर्दोषे विश्वास दु । उकि थःत स्यायत यंका च्वं पि मनु-
तयेत घाल, ‘जित स्याये न्हयो जुजुयाथाय् यंकि छावघाःया न्ह्याथे
घाःसां जि राजकमंवारी जि जुजुयात गुलिखे खं कने मानि ।
लखे जि जक स्युगु गुम खं जुजु नाप व्याक्के मानि ।’ थ्व खं न्यना
राजकमंवारीपिसं जुजुया थाय् यंकल । जुजु पुरोहितया र्वाः खनेवं
मि जुया घाल, ‘छाय् र्वाः कयने हया थुजाम्ह विश्वासघातीया ।
छंके शमं घयागु मदु ला, जिगु र्वाः नं स्वः वये छाः ।’

बोधिसत्वं घाल, ‘जि छाया लज्जा चाये माःगु दु ? छाया-
घाःसा जि उजागु छं दोष दुगु ज्या यानागु मदु, गुकि जि लज्जित
जुइ माली । जि गबलें इमू छम्ह स्यानागु मदु, जि सुयागुं सिन्का

छपु खुया कयागु मद्दु, सुं मिसायात छको कामुक दृष्टि रवयागु मद्दु, ख्यालं जक हे नं असत्य खँ ल्हानागु मद्दु. कूशया च्चकां नसला कायेथे जक हे नं नशली पेय पदार्थ सेवन यग्नागु मद्दु । त्रिगु दोष वा महारानीया दोषया परीभा महाराज्जं उपि ख्वीप्यम्ह दूतत सता न्यनेमाः गुपि प्रत्येक योजनं वया रानी नाप दुराचरण याःपि खः ।'

जुजुं उपि ख्वीप्यम्ह मनूत नं सःतिके छवल । भयया कारणं भययुक्त दोष पूर्णं ज्या याःपि भनूतयेगु व निर्भयी जुया निर्दोष ज्या याःम्ह बोधिसत्त्वया अन सत्यासत्य प्रकट जुल । जुजुं सकसित प्राण-दण्डया हुकुम जुल । थुकी नं बोधिसत्त्वं इमिगु ह्यदयया कमजोरी क्यना स्त्री स्वभाव क्यना क्षमा प्रदान याका इमित मुक्त याना बिल ।

वस्तुतः बुद्धं आयुष्मान् आनन्दया छगू न्हयसःया लिसले आज्ञा जुया बिज्यात, फुक्क बुद्धपिनि शासन वा उपदेश हे व्यापक प्रकारया कुशल कर्म अथवा निर्दोष ज्या यायेगु खः उकि निर्दोष ज्या यायेगु छगू अजामु ज्या यायेगु खः, गुगु याः लिसे जीवन कल्याणमय जुया अत्रः मात्राय् मङ्गल कार्य याये फइ । उकि निर्दोष ज्या या, हानं हानं या । थुजागु पुणित ज्या यायेगु इच्छा नं या । कारण थुजागु पुण्य मुकेगु ज्या हे सुखया हेतु कल्याणमयी मंगला-शीघ्र मुनेगु ज्या खः ।

भिंच्यागुगु मङ्गल

पाप कर्म रहित जुइगु

‘आरति’ या अर्थ पाप कर्म रहित जुइगु खः । ‘पाप’ या परिभाषा साव हे व्यापक । उकिं व्यापक पाप रहित जुइत दकसिबे न्हापां वयात खंकेगु, सीकेगु व धुकेगु बांलागु त्यल्लगु मिखा माः । अन्यथा पाप मयः पुण्य हे जक यः धयागु भावना दया नं मनूतये कुतः पापमय जुइ फु । पाप व पुण्य लुकीयात धाइ व सीकेत परिणाम स्वया सीकेगु दकसिबे अ.पुगु लंपु खः । मुकि न्हापा वा लिपा थःत व परयात अथवा उभयपक्षयात नं दुःख, पीडा व कष्ट बी, व निसन्देह पुण्य मखु । द्याय्धाःसा पाप कर्म रहित जूम्ह ला शब्द कम्पित मजुइम्ह सिहथे, जाले मक्यंम्ह फय्थे, लः व फसे लिप्त मजुइम्ह पलेस्वाथं निभय, उन्मुक्त व पवित्रम्ह जुया एकान्त विचरणे आनन्दताइ । 1 उकिं पापं चित्त लिचीका याकनं याकनं कुशल कर्म यायेगु स्वयेमाः । पाप न्हापायात धाःसा हानं हानं याये मत्य । इच्छा नं याये मत्य । कारण पाप मुंकेगु दुःखया मूल हेतु बल्लाकेगु खः । 2 पापया लंपु अथे हे तोतेमाः गथे सक्त्र हीन व्यापारी भयं युक्तगु लंपुयात तोति । म्वाना च्वनेगु इच्छा दुम्हं विषयात तोती । 3 थ्व मर्मान्तिक उपमाय् जीवन व पापया तःधंगु बेमेल भाव वयना तःगु दु । द्याय्धाःसा पापी जुया सलं सः दं म्वायेगुया सिबे शीलवान व चरित्रवान जुया छन्दु जक म्वायेगु हे श्रेष्ठ । 4 पाप वा दुराचरण द्वारा मनु छुं भति अत्थः अवश्य

1. खगविसारा सुत्त [सु.नि.]

2. धम्मपद [११७]

3. धम्मपद [१२३]

4. धम्मपद [११०]

मवाये फये यः, तर वयागु जीवन मृत्यु बरोबरगु जीवन खः । अभा
 अप्तः दुराचरण अथवा अत्याचार जुइव ला थनया थनसं फल
 वी । पाप सुचुकैत न्हचाकक छल प्रपंचया पर्दा तःसां छन्हु न छन्हु
 व पिने खने हे दः वइ । पापया फल मवःतले उकि पाप चाकुसे
 चवने फु, तर उकीया फल भोग याये मालेव खवया नं मूःता दइ
 मखु । पापं अवश्य नं थःगु हे विनाश याइ, चाहे वं धन, जन व
 बुद्धिया यकक हे सहायता थ कायेमा । उदाहरणार्थ छपु बाखं 5
 बां ।

वाराणसी बृम्हदत्तं राज्य याना चवन । बृम्हदत्त ला मदयेकं
 जा नइ मखुम्ह जुया चवन । जुजुया निति ला मदये माःगु नं छु
 दु । तर छन्हु अजागु दि वल, मुखुनु गनं हे ला न्यायेगु मद्दु, हानं
 स्याये मत्यगु वा मस्याइगु दिनं जुया चवन । भुत् सुवाःगु सुरक्षित
 याना तःगु ला धाःसा खिचः नयः बिल । भुत् सुवाः उखे थुखे गुलि
 चाः हिल गनं हे ला लुइके फुगु मखु । ला मदयेकं भोजन न्हचोने तथा
 बीगु साहस धाःपा वं याये फुगु हे मखु । व अथे याये थथे याये
 मदयेका उखे थुखे चाःहिला चवंबले छम्ह सीम्ह मनु वांछवया तःगु
 खन । व मिसाम्ह मनु साव हे लाउन दांला व छुं अचानकगु रोगं
 सीम्ह नं जुया चवन खनि । तःसकं ग्याना कर्तव्य विमूढ जुया
 चवंह भुत् सुवाःया मती वन, छाया जि थव मिसायागु ला हे ध्यना
 मयके । वं उखे थुखे स्वल । तीसकं थःके दुगु ज्याभलं लापांय् छकू
 ध्यना काल । हानं ग्यायां हे ला मदयेकं भोजन न्हचोने तये ग्याना
 चवंह भुत् सुवाः मनुया ला दायकल । भोजनया ई जुइवं ला
 जुजुयात भोजन नापं तथा नं बिल । जुजुं ला छु म्हुतुइ तल, वयात
 साव हे साः ताल । कारण न्हापा मनुया ला नया वःगु राअसया

5. महासुतसोम जातक [५३५]

संस्कार वयाके दुगु जुया च्वन । जुजुं अले थुलि साःगु ला ला जि गदलें मनयानि, थ्व छुया ला खः सीके माल घयागु मती तथा न्यन, 'थ्व थौंयागु ला छुकीयागु खः ?' थथे जुजुं न्यंबले भुत सुवाःया सात्तु वन । वं ग्याग्यां घाल, 'छाय् देव, ला व हे खः ।'

थुखे जुजुया मती थ्वयात मख्यासँ घाथेंया खँ धाइ मखुत घका हानं तमं जुजुं घाल, 'खः व हे ला !-जि सवालं मख्यु ला ? घा सुयागु ला खः थ्व ?'

भुत सुवाःया मती आः न्हयागु हे जूमां मघासँ जी मखुत घका भालपा जुजुयाके अभय दान पवने धुंका थथार्थ जूगु फुक्क खँ कन । हानं ला गनं न्याये मदुगु खँ बिन्ति याना मनूया ला दयेका घका नं घाल

जुजुं वयात अले तीसकं घाल, 'ख्व संकु च्वं । आवं निसँ जित थ्व हे ला सिबे नके हये मत्य ।'

'महाराज, न्हिन्हि गय् जि ला माला हये फः थुजागु ?'

'का, सीपिं मनूतयेगु हे जक ला माः जुइ माः ला । द हे दुनि उलिमछि ततःघां पि अपराधीत । जेले वना स्याना हति रे ।'

घाथें जुजुया वचन कथ भुत सुवालं प्राणदण्डया भागी मनू-तयेत स्याना ला हयेगु ज्या यात । अजापि मनूत मदयेवं दोच्छि दांया भिच्चा वांछ्वया तथा कायेवं खुं घका ज्वना स्यायेगु यात । थथे नं याना मनूत ज्वनं मफुसँलि हूले मनूत ज्वना छले छिले याना मनूत स्यायेगु ज्या जुल । देश छगुलि गुलिसियां मां, गुलिसियां अबु, गुलिसियां दाजु, गुलिसियां किजा इयादि परिवारपि तना ख्वः सः व हाहाकारं जाइ च्वन । तर मनूत तनीगु पहः घाःसा तंगु मखु । थ्व हे खँ जुजुया थाय् थ्यन । तर जुजुं थ्व खँ छाय् विचाः याइ ? निरःशपि जनता फुक्कं जाना सेनापतिया थाय् बिन्ति

याः वन । सेनापतिं वांलाक विवा कायेषु यात । हानं ताकाल
 दिते मजुवं द्दम्ह भुत्त सुवालं छम्ह मिसा गल्ली स्याना भिह्चाय् स्वः
 अने त्थंशु लात । मत्त मुन । सेनापति नं थ्थंकः वळ । भुत्त सुवालं
 मत्त सुतां धया स्वानागु खः, सुवागु नितिं स्वानागु खः फुकक खं
 यथाथ सेनापतिवात कत्त । हानं सेनापतिवात थ्व खं जुजुया न्ह्योने
 नं तिभंन पूर्वक धावे कु धका धाल ।

भुत्त सुवाः महित सेनापति जुजुया थाय् थ्यन । फुकक खं जुजुं
 नं स्वीकार यात । सेनापतिया मने तःसकं दुःख जुळ । जुजु जुया
 नं मत्तने सा नया च्वंशु हातं नया खः धका स्वीकार याः गुलि
 गुलि जक लज्जाहीन स्वभाव च्वंशु धका मतो तथा जुजुयात मत्तया
 सा मनवेगु आम्ह जात । हानं न्याया जुजुं थः प्रजा जुयाच्वंषि
 न्यात तनं लिपा प्रजां जीवं वयात पित्तुगु तथा लिपा पर्ववया कुपी
 पवते हिता च्वं बले थःगु लिहं हे भेषि भाळपाः नःगु विशाल
 न्याया रत्त तृष्णां दुःख स्तृष्णां वाखं आदि नं कन । तर जुजुं धाल,
 भुजागु वाखं गुलि न्यने धुन, गुलि न्यने धुन । जित वाखं सिवे
 मत्तया ला हे यः । बुक्थं अनेक कथा वाखं कता धाल नं अनेक
 ख्यातः दिल नं जुजुं मत्तया ला नयेगु तोते फइ मजु धका धावेवं
 वयात सकल प्रजापि मुना राज्यं पतिना छवत । जुजु नं तलवार
 छपु व भुत्त सुवाः छम्ह ज्दना पिहाँ वन । लिपा छम्ह जंगले भुत्त
 सुवाःयात नं नया दिल । बुक्थं नर मांस ननं व जुजु मत्त जुया
 नं राक्षस जुया जुळ ।

वाखंया सारांश श्रुलि हे खः, पाप यान धाःसा व सुयां यइ
 मजु । जुजु हे जूनां वयात राज्यं निर्वासित याइ । हानं पाप याये-
 गुपी दुने बुंकल कि मत्त वर पशु जुइत तयार जुइ-तर वयात व
 तोते थाकु चाया च्वाती । उकिं पापी जुइव पाप याये हे थःपु, न्ह्या-

इपु, यइपु जुइगु हानं पुण्यात्मा जुइव पुण्य याये हे अःपु, न्हयाइपु, व यइपु जुइगुलि पापं विरक्त जुइगु माव श्रेष्ठ । छायाःसा पुण्यया फल आनन्दप्रद जुइ । दुःख व कष्ट बीगु ज्या मङ्गलमयी ज्या मधु । याना च्वंतले आनन्दप्रदथे च्वंसां व लिपा दुःखप्रद जुइगु ज्या जुधा निति अजागु पाप कर्मं रहित जुइमाः । थ्व हे जीवनया मङ्गल कार्य खः । गबले पाप कर्मं रहित जुइ, अबले पुण्यकार्ये आनन्द ताये सइ । हानं व आनन्दप्रद पुण्यकार्ये आःयागु जीवन हं मङ्गल-मय जुइ, लिपा नं मङ्गल जुइ । जन्म जन्म मङ्गलमय जुइ ।

२६

विरति पापा

फिंगुंगु मङ्गल

पाप कर्मं तापाक च्वनेगु

आरतिथा अर्थ पाप कर्मं रहित जुइगुथे विरतिथा अर्थ पाप कर्मं तापाक च्वनेगु खः । हानं पूर्वोक्त मङ्गल व थ्व थुगु मङ्गल निगुलि छगु हे विषये निगु अवस्थया परिचयात्मक स्थिति जक खः । विरति प्रयास अथवा कुतःया अवस्था खः, आरति प्रयास साध्य अवस्था खः पाप कर्म मयायेगु विषये च्वे वने हे धुकुल । थन अजागु पाप कर्मं न्हापां निसं तापाकं निसं विरक्त जुया च्वनेगु भि धका जक थुइकेवं हे गाः । छायाःसा यथे पापयात थुइका पापं तापाना च्वने सयेव मनु सदा-चारी अथवा शीलवान जुइ । छगु अवगुणं तापाक च्वने फयेव मेगु सद् गुणे लिक्कनं च्वं वने फइ । अले जाति, गोत्र, कुल सिबे शील हे श्रेष्ठ धका थुइ । ६ खँ व ज्या चूलाका भि मनु जुइ सइ । सर्प दुगु धाले ल्हाः दुख्खेगुलि विरक्तम्ह मनुया अक्षस्थार्थे वयागु जीवन निरापद जुइ । पठख छलं थःगु पापी मनया स्वार्थं पूति जूसां लिपा उक्कीया

6. सीलविमंसजातक [५६, २९०]

फल वयेका थःगु जीवन स्मेतं नष्ट जुइका च्वने म्वाली । 7 उकि जीवनया मंगल कामना याईपसं पापया ग्यातपुसे च्वंगु फलयात खनेवं व याप कर्म लिचिला शीलादि गुण धम पालन याइ । उदा-हरणार्थं छपु बाखं बी ।

वारारासी ब्रम्हदत्तं राज्य याना च्वन । 8 अबले छम्ह ब्राम्हणया श्राद्ध याना श्राद्ध-बलि बीः माःगु जुया च्वन । ब्राम्हणं थः शिष्यपिन्त धाल, श्राद्ध-बलि फैं नदी यंका दांलाक पवित्र जुइक मोलहुइकि हानं न्यापतिं बां सीदयक सिन्हः । तका हति ।” ब्राम्ह-णवा शिष्यापसं फैयात ज्वना खुसी वन । फैयात मोलहुइकल हानं सिन्हः तिकल । फैया मती थम्हं छकी स्याना वयागु पापं थः प्यसः व ग्वीगुः स्याका वयाथे ब्राम्हणं नं दुःख भोग याये मालीगु लुमना मिखां ख्ववि स्वः स्वः बल । हानं थ्व छगू बार स्याके धुन कि पापं मुक्त जुइगु लुमंका व फैं छकी हररर नं न्हिल । फैयागु थ्व विचित्रता खना ब्राम्हणया शिष्यपिसं फैयाके न्यन । तर मधाः । ब्राम्हणयाथाय् हे यंकसा जक धाये धका धाल । अले ब्राम्हणया शिष्यपिसं फैयात ब्राम्हणया थाय् यंकल । हानं वृत्तान्त खँ कन । शिष्यपिनि फुक्क खँ न्यना ब्राम्हणं धाल—‘अय् फैं, छ छाय् न्हिला हानं छ छाय् ख्वया ?’

थःगु पूर्व जन्मया खैयात लुमंका फैंनं धाल, ‘ब्राम्हण, प्यसः व ग्वीगुं जन्म न्हापा जि नं छम्ह छथे हे मंत्र पाठ याइम्ह पुरोहित खः । जि नं थौं आः छं याये-त्यंथ श्राद्ध कर्म याये धका पशु-बलि बिया । तर थ्व हे छम्ह पशु-बलि बियागु पापं जि थःत प्यसः व ग्वीगुकः पायेका वये धुन । थ्व थुगुवार जिगु अन्तिमगु असहच मरण-दुःखया फल भोग यायेगु बार खः । उकि थःत घात याकेगु

7. धम्मद्वजातक [३८४]

8. मतकभत्त जातक [१८]

कष्टं मुक्त जुइन घयागु लुमंकः जि हषित जुया न्हिलागु खः । हानं हे व्राम्हण, जिगु दुःख ला बल्ल बल्ल तरे जुल । तर जि छको पशु-बलि बिया सह यानां सह याये मफयेक फलभोग यानाथें छं नं थःत पायेका थुजागु असहच कर्म भोग याये मालीगु लुमना जि नुगः मछिन । उकिं जिगु मिखां ख्वबि वल ।’

फैयागु धुगु खँ न्यना व्राम्हण पशु-बलि बीगुलि लिचिल । हानं वयात स्याये मखु घका अभय दान बिल । तर वयागु भोग गन फुइ । व्राम्हणं वयात रक्षा याये घका ल्यूत्यू जुधा च्वन नं वयात बचे याये मफुत । त्वहँते मलः जुना घाँय नया च्वंम्ह फैया गःपते त्वहँ दुकां कया वयागु मृत्यु जुल ।

बाखंया सारांश थुलि हे खः, पापया फल ख्वया नं भोग याये हे माः । उकिं पापया थुजागु अवश्यम्भावी परिणामयात खंका व्राम्हण हिना कर्मं लिच्यूथें पाप कर्मं न्हापां हे लिचिलेगु याःसा दुःख पावें थःत थम्हं तापाक तये सःगुथें जुइ । थःगु जीवनयात अमङ्गलं बचे याना मङ्गलया लिक्क तयेगु शुभ कार्य याःगु जुइ ।

२०

मज्जपाना च संयमी

नीगूगु मङ्गल

मद्यपाने संयमी जुइगु

‘मज्ज’ या संस्कृत पर्यायवाची शब्द ‘मद्य’ खः, अले ‘पाना’ या अर्थ त्वनेगुली, हानं ‘संयमी’ माने संयमी जुइगु । मद्यया अर्थ हानं नशा रूपे वइबले थ्वया भाव सम्बन्ध न्हागुं उचित अनुचित भावयात तोता आमोइ प्रमोदे दु वनेगु घयागु नं जूवं । गबले गुगुं नसा त्वंसा लाभप्रद मखया नं अत्यन्त अनिवार्य जुइ वयात नशा घका घाइ । छायाघाःसा भी ‘जा’ मनसें गबलें च्वने मफु, तर उकीयात नशा मघाः, अथे हे चूरोठ बजां मत्वंसे मगाःगु मखुसां वयात नशा

धाइ । नशा अप्रमादावस्थाया निति तःधंगु दाधा खः । शुकर्य 'मज्ज' या अर्थ 'नशा' या रूपे वया व्यापक जूवंपां थन भीगु मज्जल नाप सम्बन्धित दृष्टि विचाः यापेवले थवया अर्थ पञ्चशील अन्तरगत जुवा न्यागुगु शील पालन यापेगु अर्थात् अय्ला थ्वे आदि काये यःगु त्वंगु तरल पदार्थ सेवनं अलव जुइगु वा अफिम आदिया प्रयोगं तापाकेगु जक जूवं । थुपि मध्ये भी नैपाले गुगु काये यःगु पेय पदार्थना प्रचलन अप्वः दु, उकी अय्ला थ्वेया स्थान सर्वोपरि खः । दुज्या उपदेशे नं 'सुरा' मत्वनेगु शिक्षा नशैली पदार्थ सेवन मयापेगुली दकसिबे च्वे खः । 'सुरा' या दृष्टि व वयात तोते माःगु कारण छाय् थ्व खँ छगु कथात्मक शली पाली वरान मननीय जू । छया सिमाया स्वकचा सूकचाया दइइ छगु गाले वा वःगु लः मुन । सिमाया फल कुतु वन । पंक्षीतयेसं हःगु अन्न लात । ध्वगिना थ्वे वने जुल । भंगःत त्वना कात । मनूतयेसं उकी विवित्र कथं विचाः यात । पूरा सीगु वीषथ मताल । त्वना स्वत । दकसिबे न्हापां त्वंम्ह मनुया नां 'सुर' खः । वं लिपा व 'वाहण' घयाम्ह ऋषियात त्वंकल । उकि व पेय पदार्थयात 'सुरा' व 'वाहणी' घाल । लिपा थ्व हे 'सुरा' त्वंके हःगु पेय, पदार्थ 'वाहणी' ऋषि जुजुया थाय् थ्यंकल । जुजुया म्हुतुइ स्मेतां लाःबले अथे हे विचाः याना सिमा खवाला स्मेतं तथा दकसिबे न्हापां मनुखं थ्व दयेके सयंकल । देजे भभं प्रचार जुल । अले थ्व विनाशं बचे यापेत् इन्द्रं कुतः यात । 1 छाय्-घाःसा गबले थ्व सेवन याइ, अबले मनुत न्हचोने लाःथाय् गोतुली । चित्त वशे मदइ । मनुयाके व स्वतन्त्रता व बहादुरपना अप्वः दइ, गुगु बल्लाम्ह इहं याके दइगु खः । वया म्ह नशाया कतामरिथे जुइ । अले सभाय् नं निर्लज्जा पूर्वक लवः मत्वः भाव व उचित अनु-

वित भाव तंका प्याखं लहुइ । अग्रलाखं मिखा हचाउंसे च्वनी,
 पृथिवी हे जिगु, जि हे चक्रवर्ती घयागु अभिमान वइ । वयागु तमं
 मां-बौ म्हसी मखु, ससःमां व भौमचाया र्हाः ज्वनेत लिचीली
 मखु । नशाया गां मिखाय चिना बिल कि व अनं कुतुं वनी थन
 कुतुं वनी घयागु दइ मखु । नशाय दुनीपि मनुतये उकि पराभव
 हे जर जुइ । 2 अयला थवया थव हे मानवीय चेतनायात वीष पान
 याकीगु खं क्यनेत पाली वाङ्मयं आपालं कथात्मक प्रयत्न याना
 तःगु दु । उकी मय्ये छपु बाखंया 3 सारांश उदाहरणार्थ
 थन बी ।

वाराणसी ब्रम्हदत्तं राज्य याना च्वन । ब्रम्हदत्त शःगु
 ऐश्वर्ये तःसकं सम्पन्न । परंतु वया रःस्तानया नामं छम्ह हे जक व य
 दु । सम्पन्ताय थः याकः काय गुलि तःसकं यइगु खः, ब्रम्हदत्तया न
 थः याकः काय उलि हे यः । वयात काय नाप म्हिते दत कि संसार
 हे त्वःमं । हानं जुजुं ब्रम्हदत्तया निगू आदत दु, छगू ला मदयेकं
 जा नये मफुगु मेगु अयला त्वना मदमस्त जुइगु । छखें व जुजुया
 अहंभाव मेखें अयलाया अहंभाव चूलाइबले वया न्हयोने दं वने
 आःपि सुं हे मंदु ।

छन्द्या खं खः, व हे सम्पन्न जुजुया निरिति ला मंत । लोक
 पद्धति कथं उखुनु सुनानं हिंसा याये ज्यूगु व फुगु नं मखु । दुगु ला
 सुं छम्ह खिचां नया बिल । उकि गनं हे ला मदया भुत् सुवालं
 थव खं रानीपिन्त बिनित यात । तश यायेगु छ ? ला मदयेकं जुजुया
 न्हयोने भोजन यंकेगु साहस सुयाकें म्दु । उकि आपालं विचाः याये
 धुंका इमिसं निराणय यात, 'जुजुया न्हयोने भोजन तये यंके न्हचः

2 पराभवसुत्त (सु.नि.)

3 सुरापान जातक (८१)

जुजुया न्ह्योने जुजुया याकः काय् तवे यंके । अय्लाया मदमस्त
 पहले जुजु थः काय् नाप म्हिता च्वनी । थ्व हे आनन्दावस्थाय्
 भोजन न्ह्यचीकूसा जुजुया ला मदुगु तं जिगिजिगि खाइ मखु ।
 थथे विचाः याना भोजन ह्ये न्ह्यः जुजुया न्ह्योने राजकुमार तये
 यंकल । अय्लाखं मस्तम्ह जुजु थः राजकुमार मुले तथा म्हितल ।
 अय्ला व थः मचाया मतिनाय् दुम्ह जुजुया न्ह्योने भुत् सुवालं
 भोजन न्ह्योने तये हल । महाराणोपि नं न्ह्योने दं वल । जुजुया
 नशां मदमस्तगु मन काय्या मतिनां फहिला रस तृणाय् लाः
 वन । तर अन ला मदु । मदमस्त मनं क्वात्तुकु ज्वंगु मंत कि गुलि
 तं पिहाँ वइ, स्वतः स्पष्ट जू । भुत् सुवालं ला मदुगुया कारण गुलि
 गुलि विनम्र कथं विन्ति यात, उलि उलि जुजुया तं थहाँ वन । तमं
 भिखां अथ हे मखं । उकीसं राजत्वया अहंभावं ल्यूनं च्वाना च्वंगु
 दु । अक्क उकीसं अय्लाया चेतना शन्य जोशं ल्हाः तःबले वयात गन
 थ्यंका मबा ? वयागु म्हुतुं छु शब्द पिहाँ वयेत आः पंगल दइ
 तिति ? वयागु ल्हाः छु यायेत आः केकुनी तिति ? जुजु थःगु अय-
 लाया सूरे राजत्वया अभिमान मुना घाल, 'बा, जिय जाःम्ह जुजु-
 यात हे ला मदु ? का जित ला मदुमा थ्वया ला का ।' जुजु थः
 मुले च्वंम्ह मचाया गःपः म्वेहीकल, वां छवल । महाराणोपि व्हाँय्
 ह्वाय् खवल । जुजु थः अय्लाया मदमस्त भावे अट्टहाश याना
 न्हिल । अक्क थः मचाया ला स्मेतं नल ।

कन्हे खुनु जुल । जुजु थःगु चेतनावस्थाय् लिहाँ वल । व
 म्हितःयाम्ह मवुत । उकि हे वयात म्हिगःया ज्या-खं लुममं । म्हिगः
 अय्लाखं नवाका तःम्ह, थय्लाखं प्याखं ल्हुइका तःम्ह, अय्लाखं हे
 अट्टहाश याना न्हीका तःम्ह खः । थौं व हानं मानवीय गुण ज्वना
 दन । वयात याकः काय् लुमन । वं थः शानीपित सःतल । चिन्ता,
 व पोडां दीनापि रानोपि वल । जुजु न्यत, 'ग्व, राजकुमार ग्व ?'

रानीपि ह्वायि ह्वायि खल । जुजु आश्चर्यं चाल । तर गबले
यथार्थं ख जुजु थुल, जुजुया नुमःपाय् चुपि सूयं जुल । जुजु वेदनाय्
इतिमिति कन । मद्यपानया परिणाम थुल । थुलि बांलाक थुल कि
आः मद्यपानया मानवीय चेतना व सद्गुणगत वीषपानथ थुल ।

प्रस्तुत बाखंया सारांश थुलि हे खः, अय्लाखं मनूयात थुलि
तक विवेकहीन याये फु, वं थः काय्यात म्मेतं स्थाना च्वना घयागु
त्वःमंकी । अय्ला यःगु हे तर्कं यःगु हे ख छुं मात्राय् लाभप्रद थ
खंकेमा वास्तविक दृष्टि वया अनिवार्यं जीवनयात म्दु हानं प्रायः
दृष्टि वं गबले मानवीय सद्गुण, सद्भावना वृद्धि यायेत सार्थक
जुया वी मफु । उकिं अय्ला मदयेकं मगाः घयागु, आदत मदयेकं मगाः
घायेथे जकं खः, त्वापु ख्यापु मदयेकं मगाः घायेगु जक खः । अय्ला
त्वना मनु प्थाखं ल्हुइ, म्ये हाली, तिति न्हुइ-थथे अथे तक जुइ
कि मनु अय्ला त्वना माकः जुया मवंगु हे तःधंगु भाग्य खः । ।
उकिं माकःया ले लाः मवनीगु ज्या अवश्यमेव मनूयात त्वःगु
ज्या खः । । मनूयात त्वःगु ज्यां हे मनूया जीवन हितमय, सुखमय
व कल्याणमय जुया मङ्गलमय जुइ ।

२१

अप्पमादो च धम्मेसु

नीष्ठगुगु मङ्गल

धर्मे तत्पर जुइगु

‘अप्पमाद’या अर्थ अप्रमाद खः । धर्मे अप्रमादया अथ उकि
उद्योगी व जागृत जुया भिगु ज्या यायेगु व संयमित इन्द्रिय जुइगु
खः । अथवा धर्म यायेगुली हीश हीन जुया मच्चने गुयात हे अप्रमादो
जुइगु धाइ । अप्रमाद अच्युट निर्वाणया लपु खः, प्रमाद मृत्युया

1. कुम्भजातक(५१२)

लं खः । प्रमादं नृचोने खः । व नं केवल ज्ञान विमूढ जुया चवनीगुली
थ अन्वथा प्रमादीम्ह व्यक्तिया तृष्णा 'मालुवा' धयागु गूखि बढे जूयें
बढे जुया चवनी । फलया आशाय् उखे थुखे जूम्ह माःकथे प्रमादीम्ह
व्यक्ति संभारे बारवार उखे थुखे जन्म काः जुयाचवनी । । नेपाळे प्रसि-
द्धगु 'दसवत्सव' स्तुति कवि बुद्धया श्रेष्ठः । अप्रमादीभावे हे कवगु
दु । देवतापि मध्ये श्रेष्ठ सकल भुवनया स्वामी पलेस्वानं जन्म जूम्ह
मनूनये सृष्टिकर्ता धया तःम्ह ब्रम्हा न्ह्यः वयेका च्वं च्वन; उद-
याचरु सिथे भिपूथे हचाउक अन्धकार समूह विनाश याइम्ह, प्राणी
पिनि द्रगः मात्र मिखा जुया च्वंम्ह सूर्य अभिमानं चंचल जुया न्ह्यः
वयेका च्वं च्वन; विश्व चूडामणि जुया चच्चि चच्चि व्याइम्ह किसि
दंशं तुयूम्ह हानं सिचुगु किरण दुम्ह चन्द्रमा नं मद व रागे लीन जुया
न्ह्यः वयेका च्वं च्वन; चापु गुंया च्वकाथं तुयूम्ह, सपया जनेउ
धारण याता च्वंम्ह, त्रिपुरामुर दैत्य भष्म यायेत चतुरम्ह घुंया
छप्रं गुति न्यया तःम्ह महाद्यो नं पारवती नापं न्ह्यः वयेका च्वं
च्वन; ज्वाला ज्वालां थीगु वजू ज्वना दैत्य संहार याये फुम्ह
देवतापिनि मालिक इन्द्र नं इन्द्राणिया हाव भावे मुग्ध जुया
ह याबलं न्ह्यः याबलं न्ह्यः वयेका च्वं च्वन; वंचुगु पलेस्वांया उनम्ह,
तुयूगु पलेस्वांथं जाःगु ततः ग्वःगु मिखा दुम्ह असुर-सेना नाश
याइम्ह विष्णु नं गर्भवासिना बन्धने कयना न्ह्यः वयेका च्वं च्वन;
थुकथं हे यम, वरुण, कुबेर, यक्ष, दैत्य, नागराज तथा स्वर्ग व पृथि-
वीया लोकपालपि ल्यासितयेगु मतिनाया अयला त्वनेव ज्ञान विमूढ
जुया न्ह्यः वयेका च्वं च्वन । थ्व प्रमादया न्ह्यः पलं लहाका च्वंशु
संभारे नष्पक स्तुति व स यह व्यापामया अप्रमाद जागृत दुम्ह
मा जुइगु उक्ति देवताया दासत्वं मुक्ति प्राप्त जुइगु माङ्गलिक उप-

देश धारण यात्रेणु जक मखु, निर्वाणया मङ्गलमय ले० पलाः तयेगु नं खः । वस्तुतः अप्रमाद जुइगु हे ज्ञान व सदुपदेशया सार खः । 2 बुद्धं उकि आज्ञा जुया बिज्याइ, दे न्ह्यलं चायेकि दृढतां शान्तिया निति कुतः या । प्रमत्त धका सीका मृत्युं मोहित थ मया, थ वशे मतयेग । 3 दे, अठनी जुइ मत्य । बालाक धर्माचरण या । धर्माचरण याःम्ह थुगु लोके नं मेगु लोके नं सुख पूर्वक वाम याइ । 4 प्रमादी जुइ मत्य, पांचकाम गुणे आशक्त जुइ मत्य । अप्रमादी जुया ध्यान यात धाःमा तःधंगु सुख प्राप्त जुइ । 5 दुःखया मूल, प्रमाद खः; प्रमादया मूल अविद्या । उकि प्रमादं व हे ज्ञानयात विवेक्यात धलि मिखा तयेगु याइ । प्रमाद विद्याया मिखापु छ्वाकीगु धू खः; जीवनया आकर्षक खने दइगु रज खः । उकि हे मोहया बन्धन युक्त संसार द्योन स्वयेबले बालायें चवनी । 6 उकि थन वा, स्व ! थव कृत विचित्र राज रथ समान बालागुकी बालजनपि जक आशक्त जुइ, ज्ञानीपि जुइ मखु । 7 अनाशक्त अप्रमाद भाव हे जीवन रक्षाया, उन्नतिया, निर्वाण प्राप्तिया लेंगु खः । उदाहरणायें छपु बाखं बी ।

वाराणसी ब्रम्हदत्तं 8 राज्य याता चवन । ब्रम्हदत्तया सच्चिद्ब्रम्ह कार्यपि दु । उपि मध्ये दकसिबे चीधीम्ह बोधिसत्त्वं तक्षशि गय वनेगु मती तल । वया पासापिसं घाल, इपि न वय । इमिगु प्यपुनेगु गनं छुं खं न्यन कि दीगु अनुरक्त स्वभाव उद्योग व संयम धरागु मदुगु सीका बोधिसत्त्वं इमित लिंगन । तर इमिसं

2. किसिलसुत्त [सु. नि.]

4. धम्मपद [१६८]

6. उदान [३.६]

8. तेलपत्त जातक [१६]

3. उट्टान्सुत्त [सु. नि.]

5. धम्मपद [२७]

7. धम्मपद [१७१]

धाल, बोधिसत्वया पूरा पूरा अनुशरण याये ।'

बोधिसत्व न्याम्ह पासापि नाप वन । ले विच्चे गां दयेका यक्षिणीत मनुया मोहक वेशे च्वं च्वंगु जुया च्वन । इमित खनेवं छम्ह मनु दित । बोधिसत्वं धाल, 'छाय् दिना ?'

'देव, जि साब त्यानुल । पलख थन फेतुना वये ।'

'थन फेतुइगु भि जुइ मखु, वा ।'

'यःगु थ जुइमा, त्यानुसे च्वन । आः थथे ला पलाः हे छी मफु । जि बुलुं वये ।'

व अनसं दित । यक्षिणी वया लिक्क फेतू वल । वया छु माला द्यगु लः, व ब्यू वल । मनुया भेष धारी यक्षिणी नाप भुले जुइत स्वल । वेपुना तःम्ह यक्षिणी नं वयात नुना छवत ।

यक्षिणीत हानं न्हापा वना च्वंपित लिलाकः वन । अन म्ये हालेगु प्वाखं ल्हुइगु याना च्वन । अन नं छम्ह मनु दित । बोधिसत्वं गत्र नं लिलाने मफु । शब्द तृष्णाय् दुम्ह मनुयात नं यक्षिणीतयेसं नुना छुत । थुकथं हे भतिचा उखे नस्वाः मिया तःथाय् छम्ह गन्ध तृष्णाय् प्पपुंम्ह मनु दित, व फुत । भोजनया तःधंगु प्रबन्ध याना तःथाय् रस तृष्णा दुम्ह मनु भोजनयात दित । वयात नं तथा छवत । हानं यक्षिणीत लासा लिसा लाया छाय् पाये का च्वन । अन नाइक याउक फेतुम्ह मनुयात नुना बिल । रूप, शब्द, गन्ध, रस व स्पर्शया प्रलोभनं प्पपुंके मफुम्ह बोधिसत्व याकःचा हे जक ल्यन । न्हापा हे सतर्कम्ह थः पासापि न्योम्ह फुसेलि हानं छाय् यक्षिणीत पाखे सतर्कं मजुइ ? तर यक्षिणीनं बोधिसत्व न हे नयगु कुतः यायेत स्वल । बोधिसत्वया ल्यूल्यू वन । जंरले ज्या याना च्वंपिसं वयाके न्यन, 'छ छाय् थथे ख्वया ख्वाः याना ल्यूल्यू वना च्वना । व न्ह, योने वंम्ह छं सु ?'

‘श्व जिम्ह प्रिय खः ।’

श्व खँ न्यना म्नूतयेसं घाल, ‘भाजु, छाप् थथे वास्ता मयासे ल्यूल्यू ब्वाके यंका तथा ? स्वाथे नाइसे क्यातुसे च्वंम्ह विवरा मय्जु छिगु हे भरीसाय् वया च्वन । छाप् वयात बुलुं त्यानु मजुइके ह्येका ह्येका मयंका ?’

‘श्व जिम्ह जहान मखु, यक्षिणी खः ।’ बोधिसत्त्वं घाल ।

यक्षिणीनं घाल, ‘गबले मिजंतये मयइ, मिसातयेत लक्सीं नं घाइ, प्रेतनि नं घाइ ।’

मनूतयेसं पत्याः यात, मिसां ठीक घाल । यक्षिणी क्रमशः प्वाथे दुम्हथे जागु रूप याना ल्यूल्यू वना च्वन । गुलिसिनं थथे हे बोधिसत्त्वयात घाल । बोधिसत्त्वं नं लिसः बिल । तर मनूतयेसं यक्षिणीया खँ हे पत्याः यात ।

बोधिसत्त्व तक्षशिलाय् ध्यन । यक्षिणी नगर द्वारेसं दित । तक्षशिलाया जुजुं चाह्यू वंभले वयात खन । जुजुं वयागु परिचय कायेके छ्वत । यक्षिणीनं बोधिसत्त्वयात हे कयन । बोधिसत्त्वं घाल, ‘श्व जिम्ह जहान मखु । श्व जाली खः, यक्षिणी खः ।’

‘गबले मिजंतये तं पिहाँ वइ, थथे हे न्ह्योने लाःथे घाइ ।’

‘रान्पुरुषपिसं फुकक खँ जुजुयात बिन्ति यात । जुजुयास माःगु दत, तंके मज्युगु याउंक लुल । ‘सुया मालीक मद्दु, बेवारिस वस्तु जुजुयागु खः’ धयागु तंके थःम्ह याना । लाय्कुली हल ।’

जुजु यक्षिणी घये पुना भ्रानन्दे मग्न जुल । यक्षिणी नं जुजु-या रति-सुखे घाल, ‘जित छि ले’ थुया हल । जि मां-बी सुं मद्दु । जित उकि नागः तुगः याइ । जि लज्जित जुइ माली । उकि फुकक राष्ट्रया हुकुम जित ब्यु । गुकि जित छुं धाये व याये फइ मखु ।’

जुजुं फुकक राष्ट्र ला मखु, छे छगुया अधिकार बिल । परिणा-

मत यक्षिणीत सःता हया छन्दु जुजु सहित छे च्वंक मनूतयेत कंलाय
जक त्यंक नया छवत । कन्हे खुनुं नगर छगुलि हाहाकार जुल ।
मनूतयेसं यक्षिणीयात म्हसीकल । बोधिसत्वया खे पत्थाः यात ।
सार खन- । इमिसं छगू सलं धाल, 'गुम्ह मनुखं दिव्य रूप धारण
याना व्युल्यू वया च्वंम्ह यक्षिणीयात स्वयेत गुगुं इन्द्रिय चंचल मयाः
व धात्थम्ह महान धृतिमान तथा प्रज्ञावान प्राणी खः । थुजाम्ह
मनू जुजु जूना सारां राष्ट्र सुखी जुइ ।

बोधिसत्वयात अले फुक्क नगर वासीपिसं छगू राय जुया
बिन्ति यात, 'देव, थ्व राज्य सम्भाले याना विज्याहुं' ।

बोधिसत्व तक्षशिलाया जुजु जुल । हानं प्यंगू भगति-गामी
ज्यायात तोता दश राज-धर्म अनुसार राज्य याना परलोक जुयावन ।

बाखंया सारांश खः, प्रमादी जुइगु हे भयया ले वनेगु खः,
विनाशया ले लाइगु खः । रूप, शब्द, गन्ध, रस व स्पर्शायात जक
जीवनया लक्ष्य यायेव व जीवन यक्षिणीया म्हुतुइ लाःगु जीवनथे खः ।
प्रमाद धयागु वास्तविक अर्थे मनुखं हे जक मथुया थःनाला का-
वनीगु खः । गथे जुजुं यक्षिणीयात थः नाला काल । हानं अविद्यां
वयात न्ह्यः वःम्हथे याना वयात अथे हे नाश याइ, गथे बोधिसत्वया
खे मन्यपि तृष्णाया प्यपुं पि वया पासापित यक्षिणीयातयेसं रति अ-
स्थाय विनाश यात । उकिं प्रमाद खना ग्यार्येगु अप्रमादी जुइगुली
मन छवयेगु यायेवं निर्वाणया भुंभं न्ह्यःने हे जक लाः वनी । अरु
अप्रमादी प्रमादयात नाश याना शोकया कारणं मुक्त जूम्ह पण्डितं
प्रज्ञा-प्रासादे च्वना पर्वतया च्वकाय च्वंम्ह व्यक्ति पर्वत क्वे
च्वंपि प्राणीपित खंकीथे शोकागारे दुना च्वंपि प्राणीपित्त
खनी । उकिं थःत नं मुक्ति मङ्गल जुइगु मेपिन संसारे

हीका तःशु गमं अमङ्गल नं खनीशु अले मङ्गलमयी निर्वाण लायेत
प्रेरणा बीशु ध्व महामङ्गलया उपदेश बुद्धया न्हापांगु धमचक्र
प्रवर्तन नापं स्वाःशु निर्वाणया उपदेश नं खः । अन्तिम उपदेश ज्ञं
खः । पीन्याद् अनवरत तक गामं गाणे इयरं नगरे चान्नाः हिल्ल
उपदेश विया बिज्याकम्ह तयागत अहंत सम्यक् समुद्धया अन्तिम
कण्ठ-ध्वनि ध्व हे खः —

हन्द दानि भिक्खवे आमन्तयामि वो वयधम्मा संस्कारा
अप्रमादेन सम्पादेथ !

भिक्षुपि, का सा—व्याक्क प्रकारया संस्कार मुमा वनीशु
खः, अप्रमादी जुया निर्वाणया सम्पादन यत्तेशु ख !

Dhamma.Digital

तोफ्युगु फूट-नोट

पौल्याः १

- १.
२. मेत्तसुत्त (सु. नि.)
३. पदकुसल जातक (४३२)
४. दसरथ जातक (४६१)
५. गिद्ध जातक (४२७)

पौल्याः २

६. मातुपोसक जातक (४५५)
७. तक्कल जातक (४४६)
८. सुत्तु जातक (३४९)
९. तक्कल जातक (४४६)

पौल्याः ३

१०. वसल सुत्त (सु. नि.)
११. नन्दिय मिगराज जातक (३८५)
१२. धम्मिक सुत्त (सु. नि.)
१४. चुल्लनन्दिय जातक

पौल्याः ६

१. इतिवुत्तक
२. गृहीविनय
३. वसल सुत्त (सु. नि.)

श्रामणेर सुदर्शनया प्रकाशित सफू

धार्मिक-साहित्य

- १) भारते बुद्ध-धर्मया उत्थान व पतन (अनु०)
- २) अमृतमय मौन
- ३) बौद्ध-धर्म हे मानवधर्म
- ४) महामङ्गल (भाग १)
- ५) आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग (सम्पादित)
- ६) महासत्त्व
- ७) आयुष्मान आनन्द
- ८) सप्त सत्पुरुष धन (सम्पादित)
- ९) महामङ्गल (भाग २)

नाट्य-साहित्य

१. अम्बपाली
२. राष्ट्रपाल
३. जुजु जयप्रकाश
४. विम्बिसार

मुद्रक :- नेपाल प्रिंटिङ्ग प्रेस, १२२, असन ल्योड काठमाडौं